

A kötet kiadását a Művelődési és Közoktatási Minisztérium,
Magyar Országgyűlés Társadalmi Szervezetek Költségvetési Támogatását Előkészítő Bizottsága,
és a Közoktatási Minisztérium Programfinanszírozási Pályázatok Irodájának (PFP 6002/1997) támogatása
tette lehetővé.

A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület kiadványa

Felelős Kiadó: Ritoók Magda

A kiadvány sokszorosítása, újraközlése a kiadó engedélyével történhet

Budapest, 1997

TARTALOMJEGYZÉK

Ritoók Magda Bevezetés	4
Szövényi Zsolt Ki segíti és hogyan a fiatalságot e társadalmi konfliktusok egyént bombázó, formáló és deformáló időszakában?	5
Ritoók Magda A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület ajánlása a felsőoktatási diáktanácsadás magyarországi intézményrendszerének továbbfejlesztéséhez	9
Tóth Vera Identitás és jövőkép egyetemistáknál	13
Hajduska Marianna Karrierépítés "felsőfokon"	23
Kovács Alexandra, Málík Adrienn Az akkulturalizáció jelensége Magyarországon tanuló külföldi diákok vizsgálata	25
Svéd Tamás Mire jó egy gólyatábor?	47
Lisznyai Sándor Társadalmi változások és problémák - néhány megoldási kísérlet	52
Vajda Zsuzsa Beszámoló az AIEVG 1997. évi konferenciájáról	57
Bíró Edit Beszámoló a Felsőoktatási Tanácsadó Egyesület (FETA) az ELTE BTK-án a PHARE támogatásával 1997. május 12-13. megrendezett Munkavállalást Segítő Nyílt Napok rendezvényéről	59

Bevezetés

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület 1995 októberében alakult meg.

Célja a felgyorsult társadalmi-gazdasági változások következtében különösen fontossá vált ifjúság - közöttük is különösen a felsőoktatásba készülők és a felsőoktatásban tanulók - mentálhigiénés gondozásával foglalkozó szakemberek (pszichológusok, a felsőoktatási intézmények oktatói, orvosok, felsőoktatási tanácsadók, szociális munkások és az ú.n. kortárs segítő diákok) számára megteremteni a szervezett és országosan koordinált szakmai műhely és tapasztalatcsere, a szupervízió, valamint a továbbképzés lehetőségeit. Ebből adódóan az Egyesület arra törekszik, hogy megvalósítsa a felsőoktatási tanácsadásban - egyéni és csoportos keretben - felhasznált információs, konzultációs és terápiás módszerek alkalmazásának országos szintű koordinálását és továbbfejlesztését, valamint, hogy segítséget nyújtson a felsőoktatási tanácsadásban létrehozandó korszerű intézményrendszer modelljének kialakításához beleértve a felsőoktatási intézmények oktatóinak nyújtandó mentálhigiénés konzultációt. Célja továbbá, hogy a maga tevékenységi keretei között segítse a leendő felsőoktatási tanácsadó szakemberek - felsőoktatási intézményekben folyó - képzését.

Az Egyesület kiemelt hangsúlyt fektet arra, hogy a felsőoktatási tanácsadás-kultúrát az ország határain kívüli közeli és távolabbi régiókban terjessze. Célja a tagság részére a nemzetközi együttműködés lehetőségeinek fenntartása és bővítése.

Jelen kötet a Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület 1997. november 10-11. között megrendezésre kerülő konferenciájához kapcsolódva készült el a fenti célkitűzések szellemében.

A kötet létrejöttének támogatásáért köszönettel tartozunk: a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak, a Magyar Országgyűlés Társadalmi Szervezetek Költségvetési Támogatását Előkészítő Bizottságának, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Programfinanszírozási Pályázatok Irodájának.

Budapest, 1997. november 6.

Ritoók Magda Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület elnöke

Szövényi Zsolt²

Ki segíti és hogyan a fiatalságot e társadalmi konfliktusok egyént bombázó, formáló és deformáló időszakában?

(Az előadás az 1995 októberében a felsőoktatás témájában rendezett országos konferencia megnyitóján hangzott el)

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

Geréb tanár úr, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola pszichológiai tanszékének vezetője mesélte, hogy előadásait követően hallgatói egy kartondobozba dobhatták be kérdéseiket, amelyekre ő a következő alkalommal válaszolt.

Mindenki kérdezhetett bármit, s ha úgy gondolta, névtelenül.

Ebből a kezdeményezésből kialakultak a beszélgetések, a személyes megkeresések, a meghallgatások; egy sajátos tanár– diák kapcsolat.

S ahogy a beszélgetésünkre emlékszem: a hallgatók valóban mindenről kérdeztek, beszéltek és beszélni, beszélteni akartak, szükségét érezték egy olyan kapcsolatnak, amely nem a katedrához kötött, amelyben nem a tudást átadó tanári attitűd a meghatározó, amelyet így az idő távlatából megítélve mégis a tanári lét természetes és lényegi vonásának, megnyilvánulásának ítélek.

Ha e beszélgetést most folytathatnám, feltenném a kérdést:

Tanár úr miért érezte szükségét e sajátos kapcsolatnak, miért pont Ön volt a kezdeményező?

A választ – beleélve magam a húsz év előtti miliőbe – én adhatom meg.

Lehet, hogy azért őbenne indult meg valami, mert ő pszichológus volt, vagy igazi tanárként ráérezett valamire: egy szükségletre.

Lehet, hogy azért ott és akkor, mert a tanárképzőket ezidőben elárasztották a nappali és annak dupláját is elérő esti– levelezős hallgatók. A tanítói terület "képesítés nélkülsége" gyors és sokszor feltételeket is nélkülöző kapunyitásra készítette a tanárképző főiskolákat.

És itt megállok az emlékezéssel, mert ezen a ponton érzem én a kapcsolatot a jelen felsőoktatás – tanácsadói szolgálatot életrehívó – konfliktusaival és ebből kiindulva értelmezhetjük a jövő kihívásait és a tanácsadás kapcsolatrendszerét.

Tisztelt Konferencia!

A kétnapos tanácskozás menetében kijelölt helyem és a megadott időkeret arra ad lehetőséget, hogy vázlatosan néhány olyan tendenciáról szóljak, amelyek már ma is jelen vannak a felsőoktatásban és az elkövetkezendő éveket is jelenlétükkel meghatározzák.

Úgy gondolom, hogy először azokra a társadalmi változásokra is ki kell tekintenünk, amelyek az új hallgatókkal együtt érkeznek az egyetemekre és főiskolákra, amelyek formálják, illetőleg átformálják az egyetemek és főiskolák belső kapcsolatrendszerét.

1) Egy átalakuló társadalomban természetesnek tarthatjuk az értékek körüli zavart, az értékváltást, az értékválasztás gondjait, amely egyaránt kihívást jelent a családokban, a kis közösségekben és a tanulási céllal szerveződő struktúrákban.

2) Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy egy minden mozzanatában túlideologizált és egy világnézetet követelő társadalmi struktúra után a pluralizálódás, a valódi választás lehetőségét kínáló sokszínűség mind a politikai, mind a társadalmi életben az egyén számára új lehetőséget és kényszert jelentenek. Igen, a demokrácia sajátját: a választás, a döntés kényszerét.

3) Társadalomra és az egyénre is igaz, hogy napjainkban a végrehajtó típust felváltja a vállalkozó, a dönteni képes, az alkotó viszonyulást igénylő magatartás, az önállóság dominanciája.

4) A gazdasági folyamatok következtében a pauperizálódás, a társadalmi csoportok – a témánk szempontjából is izgalmas középréteg – lecsúszása, a munkanélküliség frusztráló hatásai a hallgatókkal együtt jönnek be a felsőoktatásba.

Mindezen gazdasági és társadalmi változások hatásairól csak egy többször elhangzó figyelmeztetést emelek ki, amelyet Andorka Rudolf, az általa vezetett monitor vizsgálat tapasztalatai alapján az elmúlt egy– két évben többször leírt és elmondott: a rendszerváltásban a legsúlyosabban érintett és veszélyeztetett csoport az ifjúság.

Ehhez még egyetlen vallásszociológiai vizsgálat eredményét idézem Tomka Miklós könyvéből, amely a számok beszédességével bizonyítja, hogy akkor csökken a vallásosságot választók száma, amikor a tiltások korszakának vége, a 90– es években. S a szerző e tendenciával a negyven év hordalékára figyelmeztet a hit nélkül felnőtt szülői generációk gyermekeire, a ma fiatalságára.

Úgy gondolom, ha akár pszichológusként, akár pedagógusként vagy csupán gondolkodó értelmiségiként eltöprengünk az előzőekben jelzett változások és hatásaik felett, akkor nem a tanácskozás alkalma mondatja velünk a kérdést: ki segíti és hogyan

a fiatalságot e társadalmi konfliktusok egyént bombázó, formáló és deformáló időszakában?

Tisztelt Hallgatóim!

Milyen változásokkal találkozhatunk az egyetem kapuin belépve? Erre a jelen és a jövő felsőoktatáspolitikájából olvashatjuk ki a választ, a válaszokat.

1) Erősödő és általánossá váló tendencia, hogy míg korábban a pályaválasztás konfliktusait a felvételi vizsgák kemény szűrőrendszere a felsőoktatási intézményeket megelőző évekre szorította és az intézményen belül a minimális korrekció lehetőségét adta meg, addig mára egyes intézménytípusokban már általánosnak is mondható a felvételi vizsga nélküliség, a beváláson alapuló belső szelekció folyamata.

Tehát az intézmények falai közé került az a folyamat: amelyben dönteni kell, és viselni kell a döntés következményét, és amelynek már ma értékelhető "eredménye" a nagyobb mérvű lemorzsolódás, a menet közbeni váltások vagy pályakorrekciók sorozata.

Oktatáspolitikai elszánás, hogy a jövőben – hasonlóan az európai gyakorlathoz – az érettségi legyen a felsőfokú tanulmányok belépője. (Ma még falakon kívül marad a továbbtanulni vágyók 50 %- a!)

2) Részben kapcsolódik az előzőekhez, de újabb tendenciaként, váltási pontként fogalmazhatjuk meg a tanulás demokratizálódásával összefüggésben, hogy egy erős, az általános iskola 8. osztályát követő szelekció eredményeként működő "elit felsőoktatási képzést" váltja fel a tömeges felsőoktatás gyakorlata.

A tömeges felsőoktatás társadalmi igényével minden európai országnak szembe kellett nézni a 70– es évektől és igenlő választ kellett adni. De azt is látni kell, hogy mindezt nem egy gazdasági recesszió időszakában tették meg.

Nekünk akkor kell erre az útra lépni, amikor – és ezt erőteljesen hangsúlyozom – a 70– es évek viszonylag népesebb korosztályai érik el a felsőoktatást, és amikor infrastruktúrájában, szervezeti formáiban is elszegényedett, kellően fel nem készült felsőoktatásnak kell kinyitni a kaput. S olyan években, amikor a restriktív lépések, az elmaradt infláció-követés súlyosbítja a helyzetünket. S hogy egy tömeges felsőoktatás milyen konfliktus helyzeteket teremt a hallgatók számára, arról már néhányuknak tapasztalataik lehetnek.

3) A centralizált irányítású felsőoktatásban a beszabályozottság az egyetemi élet egészét átfogta, amelyet a 93– as felsőoktatási törvényben deklarált felsőoktatási autonómia váltott fel. Ez az autonómia, amelynek ágait negyven évig "sikeresen" visszanyesték, napjainkban kezdi koronáját formálni.

Az autonómia számomra egyidejűleg jelenti a függetlenséget – elsősorban a külső viszonyoktól – és a belső szabályozottságot, az egyetemi élet demokratizmusát, az érdekképviselő és érdekvényesítés újfajta kódexét, hagyományá nemesedett gyakorlatát.

Az autonóm felsőoktatásban ki érzi vagy érezheti a változásokból adódó egyéni konfliktusok felelősségének súlyát?

S ha már bejutottunk az autonóm felsőoktatásba, milyen képzéssel találjuk magunkat szembe?

4) A tömegesítés, a belső szelekció egyaránt kikezdi a merev képzési szerkezetet és a felsőfokú képzés diverzifikációját követelte, illetve követeli.

Alapnak és mának most és a jövőben is az egyetemi és a főiskolai alapképzést tekintem. A diverzifikáció ezt a képzést nyitja mind a felsőfokot megelőző, mind pedig azt követő irányba. Az érettségit követő, rövid ciklusú szakképesítés, - ámde iskolai végzettséget nem adó első képzési fokozat -, amelyet fél- felsőfoknak, vagy poszt-szekunder képzésnek is jelölnek már, jelenlévőként most keresi helyét a köz- és felsőoktatás határán. S talán a jövőben a bekerülés, a választás, a kiszelektálódás negatív hatásait tompító új lehetőségként lesz a felsőfokú képzés első formája.

A bővülés másik iránya a már egyetemi vagy főiskolai végzettséggel rendelkezők számára biztosíthat lehetőséget – mint a PhD képzés a tudományos utánpótlás nevelésre – a szakirányú továbbfejlődésre, a továbbképzés.

(E szakirányú képzés egyik úttörő vállalkozása a tanácsadó képzés terve is.)

E diverzifikált, szerkezetileg és funkcionálisan is jól tagolt felsőoktatásban át kell majd értékelni a "hallgató" fogalmát, mert hallgatói jogállású lesz az érettségizett, és a doktorandusz, az alapképzésben résztvevő és a diplomával a zsebében szakirányú képzésre visszaérkező hallgató.

S e sokszínűségben feltűnik egy szolgáltató vagy szolgáló egyetem képe, amely szintén más kapcsolatokat eredményez.

5) A felsőoktatás integrációs folyamatainak, a hálózat átalakulásának eredményei lehetnek az ún. nagy egyetemek, többkarú intézmények, vagy az átjárhatóságot, az együttműködést más alapokra helyező szövetségek. Mindegyik szervezeti konstrukció sajátja lesz bizonyos feladatok centralizációja, a méretek és léptékek növekedése, a választási lehetőségek (oktatónak, kutatónak és hallgatónak egyaránt) bővülése, nyitottabb mozgástér, a szellem szabadsága.

Ez a folyamat az én olvasatomban magában hordozza az elmagányosodás veszélyét, a felsőoktatás patriarchális hagyományainak bomlását, az értelmiségivé válás szempontjából elengedhetetlen személyi kapcsolatok átrendeződését.

Az új típusú, integrált intézmények működését elképzelhetetlennek tartom egy, a mait jóval meghaladó információs infrastruktúra, gazdasági, tanulmányi és oktatásszervezési menedzsment nélkül.

Ez a folyamat kell hogy átrajzolja a dékániák, a TO– k, és gazdasági hivatalok sokszor káfkainak tűnő rendszerét.

A tömegesedő felsőoktatás, a beváláson alapuló belső szelekció, a diverzifikált képzési struktúra, az autonómia és hálózat korszerűsítés egy dinamikusan változó felsőoktatási képzési rendszer képét vetíti elénk.

(S mindezek olyan társadalmi és gazdasági környezetben érvényesülnek, amelyek hatásai, következményei ma még nehezen prognosztizálhatók.)

Az átalakuló felsőoktatásnak szembe kell nézni és válaszolni kell arra a kérdésre, hogy képzési rendszerében a szakképzési funkciónak vagy az értelmiségi képző, alakító funkciónak ad prioritást.

Hosszabb távon kamatoztathatónak mind az egyén, mind a társadalom szempontjából én az utóbbit ítélem és ezt szorgalmaznám.

Nemcsak az egységesülő Európa kihívása, de a jól felfogott, önös társadalmi érdekeink miatt is.

Ennek az értelmiségi életformának sajátosságait, lényegét az egyetem falai között kell megérteni, s talán ennek az értelmiségi szerepnek a megértése átsegíthet nagyon sok hallgatói konfliktuson.

Ezt az ellentmondásokból építkező szerepkört Németh László írta le érzékletesen.

".... az elhagyatottságból értjük meg az értelmiségi ember helyét és feladatát a világban. Egyszóval: erényként hordjuk a szorultságot. Értelmiségi embernek lenni mindig ez volt és ez lesz: segítettlenül segíteni, és megértetlenül megérteni. S ez nem is olyan borzasztó, egyszerűen: szellemi.

Az értelmiségi ember egyszerre anyja mindenkinek és mostoha fia. Gyámolít, gondoskodik, örökdi, hogy gyermeke úgy nőjön fel, ahogy föl kell nőnie. De tartsa természetesnek, hogy mégis úgy bánnak vele, mint aki nem tartozik a családhoz....."

Az így felfogott értelmiségi létet az egyetem falai között kell megtapasztalni, és ez az életforma is számtalan konfliktus hordozója, de vállalható.

Tisztelt Hallgatóim!

A felsőoktatás változásaiból csak a legáltalánosabb irányokat emeltem ki, amelyek az ezredfordulóig meghatározzák egyetemeink és főiskoláink életét.

E tendenciák bemutatásakor igyekeztem a hallgató jelenlétét, kapcsolatainak átalakulását, esetenként összekuszálódását érzékeltetni.

Szándékosan a változások makrofolyamataira koncentráltam, tudva azt, hogy ez egyén ezek következményeivel, ezek szövevényes eredményeivel találkozik, amikor belép az egyetem kapuján.

S ha eléggé meggyőző vagy érzékelhető volt a változások képe, akkor abból egyértelműen kiolvashatók a gondok: hogy mit lát át ebből az egyén és hogyan értheti meg helyzetét ebben az örökké mozgó, átalakuló felsőoktatásban; hogy ki érzi annak felelősségét, hogy segítse őt az eligazodásban, hogy partnernek tekintse őt, hogy vele lláttassa és benne lássa a jövőt.

Hiszem, hogy a legjobb oktatók, akik méltók a tanári címre a jövőben is e beavatás első számú letéteményesei. Azt is tudom, hogy az ő tisztességük és munkájuk, személyes példájuk elengedhetetlen, de kevés.

Kell az a hálózat – az a kisközösségi rendszer – , amelyben önmagukra találhatnak a hallgatók. Kell az az intézmény, amely segítő kezet nyújt ahhoz, hogy a hallgatók otthonra leljenek az egyetemek, a főiskolák falai között.

Ezen a ponton érkeztem el a felsőoktatási tanácsadói hálózat igenléséhez, és mondok köszönetet pszichológus tanár– kollégáknak és oktatóknak, akik a nyolcvanas évek második felében indították e szerveződést, a hallgatóknak, akik továbbvitték a gondolatot, és azoknak akik e kétnapos fórumot megrendezték, akik egy új pszichológusi professzió kialakításán fáradoznak.

Ritoók Magda³

**A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület ajánlása a felsőoktatási
diáktanácsadás magyarországi intézményrendszerének
továbbfejlesztéséhez**

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

A fejlesztés szükségességének háttere és a fejlesztés feladatai

A gazdasági és politikai rendszerváltást követő intézkedések sorában az 1993-ban létrejött Felsőoktatási törvény lényeges változásokat indított el a magyar felsőoktatás területén. Megteremtette a felsőoktatás átalakulásának legfontosabb feltételeit.

Az országgyűlés "abból a felismerésből kiindulva, hogy a felsőoktatás a magyar polgárosodásnak és a gazdasági modernizációs folyamatoknak az egyik legfőbb tényezője", 1995 októberében ismételten foglalkozott a felsőoktatás problémáival. 107/1995 (XI.4.) O.Gy. határozatában (a továbbiakban Határozat) megfogalmazta a felsőoktatás fejlesztésének legfontosabb irányelveit.

A Határozat megállapítja, hogy az elmúlt évek pozitív változásai ellenére még mindig viszonylag alacsonyok a hallgatói létszámok: a megfelelő korosztálynak mindössze 17%-a vesz részt felsőoktatási képzésben, szemben az európai 30%-os átlaggal. A felsőoktatásba bejutók országos arányának el kell érnie a fejlett demokratikus társadalmakban elért szintet, mely általában nem alacsonyabb a korosztály 30%-ánál."

A határozat alapelvei:

"nyitottság - a képzés nyílttá válik, a továbbtanulni vágyó polgárok számára esélyt adva a tudásszerzésre, a pályára való felkészülésre, a továbbképzésre és a pályamódosításra;

szabad választás - egy rugalmas szerkezetű, átjárható és a tudás folyamatos bővítését lehetővé tevő képzési rendszer keretében a felsőoktatási intézmények oktatási kínálata megteremti a feltételeit annak, hogy a hallgatók saját igényeik szerint tervezzék és alakítsák tanulmányaikat."

A felsőoktatási tanácsadás feladatainak kijelöléséhez hozzájárul a hallgatók önállóságának növekedése a magyar felsőoktatás új rendszerében.

Ezt a Határozat a következőképpen fogalmazza meg:

" A felsőoktatási képzés hatékonyságának záloga az önálló hallgatói munka szerepének és súlyának növekedése az oktatási folyamatban. A jelenlegi, gyorsan változó körülmények között nagy szükség van a különben jó felkészültségű diplomások nagyobb önállóságára, problémafelismerő és -megoldó, döntésvállaló képességük növekedésére. Ehhez az oktatási módok szervezeti kereteinek átalakítása vezethet, ami együtt jár a heti kötött óraszámok csökkentésével és az önálló hallgatói munka- és feladatmegoldás növelésével. Az oktatói munkában új szemléletet kíván és új feladatot jelent elsősorban a magasabb képzési szinteken az egyéni foglalkozások szerepének jelentős növekedése. Az intézmények oktatást és tanulást segítő háttérszolgáltatásait és infrastruktúráját az erőforrások célirányos felhasználásával úgy kell fejleszteni, hogy ezen szolgáltatások minél szélesebb körben és időszámban legyenek elérhetőek a hallgatók számára.

A hallgatószám növelésének és a felsőoktatás kiegyenlített színvonalának alapfeltétele az átjárhatóság és a tanulmányok folytathatóságának megteremtése. Így a képzési szintek között idővesztés nélkül is lehetővé válik a hallgatóknak, hogy tanulmányaikat - a következő szinten - folytathassák. E cél elérését a kreditrendszer általánosan egységes országos standardjainak és az erre épülő szakterületi kreditrendszer kidolgozása és bevezetése biztosítja. A kreditrendszer kidolgozása során figyelembe kell venni az európai integráció követelményeit is."

A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításának 37/A § (2) pontja kimondja: "A hallgató számára biztosítani kell mindazokat az információkat és szolgáltatásokat, amelyek tanulmányai alatt beilleszkedését, egészséges életvitelét, egészségügyi ellátását szolgálják."

A felsőoktatásban bekövetkezett változások szükségessé tették a paradigma-váltást a felsőoktatási tanácsadásban is: a korábban főként mentálhigiénés célú segítségnyújtás kibővítését az önálló pályatervezést és kompetens karrier-építést elősegítő információs szolgáltatásokkal és a megküzdési stratégiákat fejlesztő egyéni és csoportos pszichológiai tanácsadással.

Az elmúlt évtizedek magyarországi gyakorlata szerint a felsőoktatásba bekerült, európai viszonylatban nagyon alacsony számot képviselő fiatalok nagy része elvégezte azt a felsőoktatási intézményt, amelyet elkezdett. Belső elágazások, szakváltások, másik egyetemre vagy karra történő áthallgatások elvileg lehetségesek voltak, de a gyakorlatban ritkán fordultak elő. A pályafejlődés új lehetőségét jelenti az az utóbbi néhány évben kibontakozó tendencia, amely szerint a felsőoktatásban lehetséges a rendszer valóságos rugalmasságából adódóan a változtatás, továbbépítés az egyéni érdeklődést, tanulási kedvet, a teljesítményeket és a személyes adottságokat követve. Mindez a fejlett európai országok oktatási rendszerei működésének főbb tendenciáihoz igazodik. Ma már egyre lényegesebbé válik, hogy a felsőfokon belüli változashoz, a belső útelágazások megfelelő megválasztásához is segítséget kapjanak a fiatalok.

A felsőoktatás új tendenciája a bekerülők eddiginél magasabb száma, amely ugyanakkor azt is jelenti, hogy a követelmények még magasabbak lettek, így a végzettség nélkül kikerülők, lemorzsolódók száma is növekszik. A tanácsadás számára ez az indokolatlan lemorzsolódás megelőzésének, illetve az elkerülhetetlenül lemorzsolódók pályakorrekciója segítségének feladatát is kijelöli.

További tájékoztatási igényt jelent a tandíj bevezetése miatt a tanulás melletti és a végzés utáni munkavállalás, és a tanulmányok külső anyagi támogatásáról szerezhető információk köre.

- A felsőoktatási tanácsadással szemben világszerte és hazánkban is új feladatként jelenik meg a középfokú intézmények diákjainak, a más felsőoktatási intézményben tanulóknak illetve a már dolgozó, továbbtanulni szándékozó "felnőtteknek" információs igénye, akik az adott felsőoktatási intézménybe pályáznak és tájékozódni szeretnének az intézményről, a felvételi követelményekről, stb.

A felsőoktatás változásai megnövelik a felsőoktatásban tanulók krízisének veszélyét is. Az eligazodás, a döntések nehézségei, az anyagi gondok, a tanulmányok növekvő költségei, a szülőktől a korábbinál sokkal erőteljesebb anyagi függés problémái, a bizonytalan jövőkép megnövelik a krízis létrejöttének esélyeit.

A magyarországi felsőoktatási intézmények egy részében jelenleg egy kimenet-szabályozáson alapuló oktatási szerkezet van érvényben. A hallgató maga tervezheti meg a szakon belüli karrierjét. Természetesen: diplomát csak akkor kaphat, ha mindazt teljesítette, amit a kimenet elő ír, de az utat maga alakíthatja ki. Megszűnt a formális hallgatói csoportszervezet, amely korábban keretet adott az azonos szakon tanulók életéhez.

Ez a szabadság ugyanakkor sokaknál elbizonytalanodáshoz vezet, növeli a magányosság élményét, felszínre hoz feszültségeket.

A korábbi középiskolai közösségek után ma nehézséget okoz a felsőoktatás szabadsága, a hallgatók kevésbé tudnak élni a lehetőségekkel, szenvednek a kommunikációs nehézségektől és a "társas magánytól". Sokan közülük izoláltnak érzik magukat. Ez teljesítményüket is befolyásolja.

A felsőoktatási tanácsadásban végbemenő paradigmaváltás másik fontos szempontja a krízis prevenció és krízis-intervenciók tevékenységeinek továbbfejlesztése.

Az információs rendszer és a krízis-intervenciók rendszer továbbfejlesztése látszólag távoli, a valóságban mégis egymással kapcsolatban lévő tanácsadási tevékenységek a felsőoktatási tanácsadásban.

A pontos, érvényes információkra a felsőoktatás legnagyobb többségét jelentő "átlagnak" van szüksége, aki átlagos családi háttere miatt nem tartozik a "jóinformált elítélhez". Nem ismeri a fejlődési utakat, továbbtanulási lehetőségeket, "lekési" a lehetőségeket, hazai és külföldi ösztöndíjakat, stb. Az átlagos élethelyzetű hallgatót teheti kompetensebbé egy jól szervezett tanácsadási rendszer s ez egyben a tájékozatlanság elvesztettség-érzéséből következő - főleg a tanulmányok első időszakában előforduló - krízis állapot megelőzésének is egyik lehetősége.

A megújuló felsőoktatási rendszer mind bonyolultabbá válása, a bejutás és bennmaradás versenye megnöveli a kockázatot, megnöveli a stresszt és megnöveli a krízis létrejöttének esélyeit. Ezt fokozza a szintén sokakat érintő létbizonytalanság, a növekvő anyagi terhek és a jövőtől való félelem.

A felsőoktatási tanácsadásnak vállalnia kell, hogy az eddiginél is nagyobb figyelmet fordít mindenekelőtt a krízis megelőzésre, ami egy komplex tanácsadási rendszer működésével valósítható meg.

Ennek része a hallgatók pályaorientációját, a karrier-tervezést, a munkahely megválasztását valamint a leendő munkahelyi beilleszkedését elősegítő szolgáltatások

létrehozása nemcsak a hallgatók jövőtervezése, hanem a társadalom egyre differenciálódó lehetőségeinek alakulása miatt is.

A felsőoktatási diáktanácsadás működésének alapelvei

A felsőoktatás hazai és nemzetközi tapasztalatainak, gyakorlatának megfelelően a Diáktanácsadó létrehozása megteremtheti a feltételét annak, hogy a hallgatók szolgáltatásként megkapják azt a szükséges információt és egyéb (pszichológiai, pedagógiai, jogi, egészségügy, stb.) támogatást, mely a felsőoktatási tanulmányaik alatt jelentkező problémáik megoldásához, beilleszkedésükhöz, fejlődésükhöz és a végzést követő időszakra való személyes felkészülésükhöz szükséges.

A hallgatóknak nyújtott tanácsadás szervezete akkor lehet gazdaságos és hatékony, ha áttekinthető rendszerként működik, azaz:

- a hallgatók számára követhető folyamatossággal vehető igénybe, publikus, közvetlenül elérhető;

- igazodik a hallgatók tanácsadás iránti különféle tartalmú és mélységű igényeihez: a tanulmányok végzésének feltételeiről, tartalmáról szóló információktól és a szakmai felkészülés specifikus útjainak megtalálásától a tanulmányaikkal és életvezetésükkel kapcsolatos mentálhigiénés gondozás igényeinek kielégítéséig, valamint a tanulmányok befejezését követő elhelyezkedés előkészítéséig;

- felhasználja és hozzáférhetővé teszi a hallgatók számára a tanácsadási rendszerek különféle erőforrásait (nemzetközi és hazai információs rendszerek, számítógéppel támogatott tanácsadási formák, a kortárs segítség < peer-counselling > lehetőségei és a pszichológusok nyújtotta egyéni- és csoportos tanácsadás).

Fontos, hogy a hallgatók azon a szinten, abban a stádiumban és abban a formában kapjanak segítséget, amelyre igényük van és amely az adott esetben a leghatékonyabb. Lényeges, hogy ez kiegészüljön prevenciós tevékenységgel is.

A felsőoktatási tanácsadásnak figyelmet kell fordítania arra, hogy a hallgatók személyiségükben, probléma-megoldási kultúrájukban fejlődjenek, s ezzel előkészüljenek a felnőttkori hatékony probléma-megoldási módok alkalmazására.

Tevékenységi területek a felsőoktatási diáktanácsadásban

Információs tanácsadás

Az információs tanácsadás keretében a hallgatók számára hozzáférhetővé kell tenni mindazokat a felvétellel, tanulmányi munkával és tanulmányi renddel valamint életviteli (lakás-, utazás és ösztöndíjlehetőségek, munkavállalással, stb.) kérdésekkel kapcsolatos információkat, amelyek a hallgatók számára fontosak lehetnek. (A helyi vonatkozású információs rendszer mellett építeni lehet a jelenleg kimunkálás alatt lévő

országos érvényű információs hálózatra, valamint mindazokra az információkra, melyek a külföldi ösztöndíjlehetőségekről elérhetők.)

Az információs tanácsadás amellet, hogy a hallgatók rendelkezésére bocsátja a specifikusan összegyűjtött információkat, segíti annak mérlegelését, hogy melyek a hallgatók személyes élethelyzetének leginkább megfelelő választási lehetőségek. Az információnak fontos területe a gazdasági és jogi felvilágosítás mind a diákjogi, mind a civil élet területén: pl. ösztöndíjak, nyugdíj-előtakarékosság, társadalombiztosítással, személyi jövedelemadóval kapcsolatos kérdések stb.

Mentálhigiénés tanácsadás

A mentálhigiénés tanácsadás mind a felsőoktatási tanulmányokkal, mind a kapcsolati és életviteli problémákkal, mind az adott életkori fejlődési feladatokkal együtt járó feszültségek hatékony megoldásához segíthet hozzá, megelőzve a kedvezőtlen, veszélyeztető megoldásokat (pl. lemorzsolódás, alkohol- és drogfogyasztás, pszichoszomatikus és egyéb megbetegedések stb.)

A mentálhigiénés tanácsadás egyéni és csoportos formában történhet.

Speciális problémák megoldását segítő tevékenység

A felsőoktatási diáktanácsadók munkájának fontos része a speciális problémák megoldását segítő pszichológusok, orvosok, jogászok, munkavállalási tanácsadók stb. által végzett tevékenység, mely kiegészíti mind az információs mind a mentálhigiénés tanácsadást.

A felsőoktatási diáktanácsadó tevékenységéhez nem nélkülözhetetlen, de a munka nagyon fontos kiegészítését jelenti:

A kortárs segítő (peer counsellor) diákok tevékenysége

Többféle konkrét feladatot is elláthatnak az információtól a személyes támogatás nyújtásig, hallgatók számára különféle programok szervezéséig. Munkájuk segíti a hallgatók felsőfokú intézményekhez való kötődését, s aktív "gyakorlóterepet" biztosít a segítő pozícióban lévő hallgatóknak is a kapcsolatteremtésre, szervezetben való mozgás megtanulására, a segítő munka sajátosságainak megismerésére.

Identitás és jövőkép egyetemistáknál

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

Az identitás fogalma E.H. Erikson révén vált ismertté a pszichológiában az 1950-60-as években, s azóta jelentős karriert futott be. Mint Erikson írta: "... az identitás vizsgálata korunkban éppoly stratégiai jelentőségű lesz, mint amilyen a szexualitás tanulmányozása volt Freud idejében." (Erikson, 1950 idézi Pataki 1982, 251.)

Erikson szerint az ifjúkor fő feladata az identitás megtalálása. A fiatalnak három fontos feladattal kell szembe néznie: definiálnia kell önmagát, 1. mint önálló, a szüleitől független egyént, 2. mint nemének képviselőjét, aki intim kapcsolat kialakítására képes a másik nemmel, 3. mint a társadalmi munkamegosztásban hasznos szerepet vállaló személyt.

Az egyetemista, főiskolás fiatal jogait, lehetőségeit és a rá vonatkozó társadalmi elvárásokat tekintve felnőtt, de rendszerint egzisztenciális eszközök nélkül. Lélektanilag az egyetemista a tanulmányi időszak meghosszabbításával saját felnőtté válását is meghosszabbítja. Ez az átmeneti korszak lehetőséget teremt a pubertáskor maradványfeladatainak teljesítésére (szülőkről való leválás, az identitás stabilizálása), a felnőtt szerep sajátos, az egyénre jellemző eszközeinek kiépítésére (Hajduska, 1995).

A köztes lét időszaka alkalmat ad arra, hogy a fiatal megtapasztalja és kialakítsa személyes erejét, erőforrásait és tudjon egyedül lenni a magány (elhagyatottság) érzése nélkül. Ez az alapja annak, hogy képes legyen a felnevelő családdal való megküzdésre és újabb harmonikus társkapcsolatok kialakítására (Rajnai, 1995).

Az egyetemre, főiskolára járók - mint már említettük - sajátos helyzetben vannak az önállóság tekintetében. Bár lehetőségük van arra, hogy szabadon rendelkezzenek az idejükkel vagy maguk válasszák meg barátaikat, mégsem teljesen önállóak, mert - bár sok diák dolgozik a tanulmányai mellett - megélhetésük anyagi háttérét általában a szülei biztosítják a számukra. A szülőkről való leválás épp emiatt az anyagi függés miatt problémák forrása lehet.

A partnerkapcsolat kialakítása, a majdani házastárs megtalálása is ennek az időszaknak a feladata. Erikson (1991) az intimitás válságának időszakaként említi a serdülőkor utáni életkort, amikor a fiatal feladata, hogy intim kapcsolatba kerüljön saját kortársaival, az ellenkező nemmel. Az igazi intimitás viszont, mint írja, csak a már kialakult - de legalábbis előrehaladt fejlettségű - identitás talaján valósulhat meg.

Maga az egyetemre, főiskolára való belépés is mély válság okozója lehet (Ritoók, 1995). Bár a felvételizők nagy várakozással tekintenek az egyetemi élet elé, nincsenek felkészülve a változásokra, amelyek az egyetemre járással rájuk köszöntenek. A felsőoktatás intézményrendszere merőben más feladatok elé állítja a hallgatókat, mint amilyenekhez a középiskolában hozzászoktak. Új tanulási stratégiák kialakítására lehet

szükség, az önálló életvitel is gondot okozhat, esetleg egy idegen várost kell megismernie vagy új barátokat kell szereznie a fiatalnak.

Erikson (Erikson, 1991) az ifjúkor feladatáént az identitás kialakítását nevezi meg. Az identitásválság az élet azon szakaszában fellépő pszichoszociális válság, amikor a fiatalnak ki kell alakítania maga számára valamilyen központi perspektívát gyermekkorának maradványaiból és felnőttkorának reményeiből (Erikson, 1991). Az identitásválságot krízisállapotok kísérik, melyek patológiás jellegű tüneteket is okozhatnak (pszichotikus tünetek, depresszió, öngyilkosság) (Vikár, 1980) -, ezekről azonban tudjuk, hogy nem patológiás, hanem normatív jellegűek. "Az identitás létezésének és kialakulásának állapota, amely rendkívül (akár kínzóan) tudatos lehet, mégis - motivációs oldalról tekintve - konfliktusok dinamikájával övezve tudattalan marad." (Erikson, 1991, 403. old.)

Az identitásválság csak akkor küzdhető le, ha létezik olyan társadalmi közeg, amely megfelelő és stabil környezetet tud biztosítani a helyét kereső fiatal számára (Erikson, 1991).

A Magyarországon végbement politikai, gazdasági és társadalmi változások nyomán bekövetkező értékválság elbizonytalaníthatja a fiatalokat, akiknek nincs kitől "ellesni" az új helyzethez való alkalmazkodás módját, mivel a szüleik is most tanulják ezeket a lehetőségeket. Mindez megnehezítheti az identitás kialakítását és kihatással lehet a fiatalok jövőképeire is; hiszen az egyetemisták számára - akik még nem kész szakemberek és nem kész felnőttek - a "ki vagyok?" kérdése mellett a "kivé leszek, milyen leszek?" kérdése is fontos.

Vizsgálatunk kérdésfeltevése is erre irányult: hol tartanak az egyetemisták a felnőtté válásban, mennyire kötődnek szüleikhez, kortársaikhoz, iskolájukhoz? Érezhető-e kapcsolataikon és jövőképükön a társadalmi elbizonytalanodás?

A vizsgálat menete

A vizsgálatban 154 egyetemi és főiskolai hallgató vett részt. A Budapesti Műszaki Egyetemről (BME), a Semmelweis Orvostudományi Egyetemről (SOTE), a Szegedi Élelmiszeripari Főiskoláról (SZÉF), a szegedi József Attila Tudományegyetemről (JATE), az Eötvös Loránd Tudományegyetemről (ELTE), a Színház- és Filmművészeti Főiskoláról (SZA).

A vizsgálatban egy három részből álló kérdőívet használtunk, melynek első része a diákok személyi adatain kívül a jövőjükre, terveikre, munkával kapcsolatos tapasztalataikra kérdez rá.

A kérdőív második része egy magyar (Ritók-Kádár, 1991) illetve egy német - osztrák felmérésben (Schmidt-Lalouschek-Przyborski, 1992) is használt teszt, amely az

identitást és az önészlelést méri: rákérdez az egyetemisták számára legfontosabb személyekre, tevékenységekre, helyekre, valamint véleményükre saját magukról (“mire vagy büszke?”, “hogyan emlékezzenek rád mások?”...).

A kérdőív utolsó részét a “Tíz év múlva” című vizsgálati eljárás alkotja (Szilágyi Klára-Völgyesy Pál, 1979). Ebben a hallgatóknak egy fogalmazást kell írniuk arról, hogyan képzelik el az életüket tíz év múlva. A fogalmazások értelmezési kategóriáit tartalomelemzéssel állapítottuk meg.

Eredmények

Tudjuk, hogy a serdülőkorral megnő a kortársak szerepe, a serdülők már nem (vagy nem mindenben) fogadják el a szülőket referenciaként. A vizsgálat eredményei nem teljesen erősítik ezt meg. A legfontosabb személyeket illetően az anyák fontossága kiugró. A család szerepe is igen fontosnak bizonyult, a családtagok előtérben állnak a kortársakkal szemben.

Az almintákat tekintve: a család szerepe a lányoknál fontosabb, mint a fiúknál, a kortársak szerepe viszont éppen a fiúknál jelentősebb. A felsőbb évfolyamok hallgatóinak választásai viszont gyakrabban estek kortársakra, mint családtagokra.

A tanév közbeni lakóhely tekintetében a következő módon alakultak a hallgatók választásai: a kollégisták és az albérletben lakók kötődése a családhoz erősebb, mint a saját lakásban, illetve a szülőkkel élőké. A fenti négy esetből a szülőkkel élők kötődése a leggyengébb, a kollégistáké a legerősebb.

Mindezen eredmények arra engednek következtetni, hogy az egyetemisták a személyiség fejlettségében közel állnak a serdülőkor jellegzetességéhez - identitásuk alapja inkább a család, mint a kortárs közösség (legalábbis az egyetemen töltött első két évben), ahogyan azt a már említett osztrák-német, középiskolásokkal végzett vizsgálatban is tapasztalták.

A családhoz kötődés erősségét mutatja, hogy a családtól távol élőknek (kollégisták, albérletben lakók) úgy látszik, hiányzik a család, hiszen az ő életük sokkal nagyobb mértékben változik az egyetemre kerüléssel, mint a családdal élőké. De az is lehetséges, hogy (főleg anyagi) függésük sokkal feltűnőbbben “testesül meg” és emiatt inkább előtérben van, hiszen ők hetente (de időnként mindenképp) hazajárnak: hazaviszik a szennyest, alig várják, hogy a saját főztjük után a hétvégén végre valami jót egyenek és visszajövet pedig hozzák a tiszta ruhát és némi élelmet is a hazaiból. Emiatt fordulhat elő a kollégistáknál és az albérletben lakóknál a család gyakoribb említése.

Az, hogy a lányok gyakrabban említik a családtagokat, mint a kortársakat, utalhat arra, hogy a lányok a női szerepből adódó kapcsolatok iránti felelősséget a saját családjukban valósítják meg. Míg a fiúknál a férfiszerep inkább a kívüllagra - így pl. a kortárs kapcsolatokra - irányulást erősíti.

A családhoz kötődés erőssége egyetemenként eltérő, ez a különbség véleményünk szerint a társadalmi háttérrel indokolható. A kötődés erősségének növekedése (sorrendben: SZA, SOTE, ELTE, JATE, BME, SZÉF) tulajdonképpen megegyezni látszik a diplomával rendelkező szülők számának csökkenésével (sorrendben: SOTE, SZA, ELTE, JATE, BME, SZÉF). A képzettebb szülők családjai vélhetőleg kevésbé tradicionálisak és kevésbé követelik meg a családdal szembeni lojalitást.

A legfontosabb hely, csoport kérdésében a “hely, ahol felnőttem” egyetemek szerinti fontossági sorrendje (BME, SZÉF, ELTE, JATE, SOTE, SZA) is utalhat arra, hogy a magasabb végzettségű szülők gyerekei számára kevésbé fontosak a tradíciók (pl. a hely, ahol felnőttek). A diplomás szülők kiemelkedően magas arányával rendelkező egyetemekenél (SOTE, SZA) ennek a kategóriának a választása igen alacsony (SOTE 7.4%, SZA 0%). Viszont a két legalacsonyabb végzettségű szülői háttérrel bíró intézményben (SZÉF, BME) ez az arány a legmagasabb (SZÉF 41%, BME 48%).

Az iskola mint “legfontosabb hely, csoport” választásának különbsége az alsó és felső évfolyamok között, az alsóbb évfolyamok javára, érdekes jelenség. Azt gondolnánk, hogy aki több időt eltöltött az egyetemen, az inkább kötődik ahhoz, mint aki nem tanul ennyi ideje az adott intézményben. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy mivel az 1-2. éveseknél a kortársak választása kisebb arányú (kevesebbszer választották a kortársakat), mint a 3-6. éveseknél, az alsóévesek mintegy a kortársak helyett választják az iskolát. Valószínűleg azért, mert még nincsenek új ismeretségeik, barátaik az egyetemen, és a barátkozás illetve az egyetemi követelményeknek való megfelelés feladatai közül az utóbbit részesítik előnyben.

Szintén érdekes és némileg ellentmondásos eredmény a “legfontosabb hely, csoport” vonatkozásában, hogy a lányok gyakrabban választották a barátokat, mint a fiúk (a “legfontosabb csoport vagy hely”, nem azonos a fentebb tárgyalt “legfontosabb személy”-re vonatkozó kérdéssel). Úgy látszik, más megítélés alá esnek a barátok, kortársak, ha fel kell sorolni a személyeket (legfontosabb személy), mint hogyha általánosságban kell őket választani (legfontosabb csoport vagy hely). Természetesen nem lehet tudni, hogy a hallgatók mit értenek a barátok fogalma alatt - nem feltétlenül ugyanazt, amit mi a kortársak fogalma alatt, amikor ezt a kategóriát a legfontosabb személyeknél összevontuk. Előfordulhat, hogy a két kérdés kategóriáinak értelmezése közötti fogalmi különbségek húzódnak az eredmények különbözősége mögött.

A barátok mint csoport, választásánál a Színi Akadémia hallgatóinak alacsony száma a legfeltűnőbb. Miután a színi akadémisták egy kivétellel mind elsőévesek voltak, talán náluk még egyelőre a rivalizálás, egymás méregetése a jellemző. Talán a művészeti pályákon oly fontos tehetség bizonyítása okozhatja ezt a rivalizációt, ami megakadályozza a barátok keresését vagy azt, hogy egymás társaságát élvezzék; míg a többi intézmény hallgatói - lévén zömmel magasabb évfolyamosok (és nem kifejezetten művészek készülők)- már túl vannak ezen.

A személyes tulajdonságok területén észrevehető, hogy a “mire vagy büszke” és a “hogyan emlékezzenek rád” kérdésében eltérő mértékben ítélték fontosnak az egyes tulajdonságokat, aminek oka inkább az lehet, hogy a diákoknak több tulajdonság is

eszükbé jutott és ezeket elosztották a három, tulajdonságokra kérdező kérdés között. - így ez a megoszlási különbség inkább véletlenszerű. Kivéve talán a kognitív tulajdonságokat, melyek szinte egyáltalán nem szerepelnek akkor, amikor a hallgatók arról írnak, hogy hogyan emlékezzenek rájuk. Ennek alapján mintha a kognitív képességek inkább a "magánügyek" közé sorolhatók, büszkének lenni lehet rá, de ha mások véleményéről van szó, akkor az érzelmibb jellegű tulajdonságok fontosabbak.

A jelen legfontosabb tevékenységei között a tanulás fontossága érdekes egyetemenkénti megoszlást mutat: a BME, a JATE és a SZÉF hallgatói fontosabbnak tartják a tanulást, mint a többi intézmény hallgatói. Ennek hátterében a szülők iskolai végzettsége állhat. Úgy véljük, hogy a kevésbé iskolázott szülői háttérrel rendelkezők (BME, JATE, SZÉF) számára más jelentőséggel bír a tanulás - talán kissé misztifikáltabb. De lehet, hogy a kevésbé iskolázott szülői háttér egyben bizonytalanabb anyagiakat is jelent, ami a tanulmányok komolyabban vételére (több ösztöndíj, tandíjmentesség) és mielőbbi befejezésére ösztönözheti a diákokat.

Bár a többi tevékenységet nem vizsgáltuk részletesen, összehasonlításként érdemes elmondani, hogy a volt NDK-ban és Ausztriában zajlott felmérés szerint az ottani középiskolásoknál a legfőbb passzív szórakozási forma a tévénézés, szemben a mi egyetemistáink zenehallgatásával, míg a fizikai aktivitásoknál itthon a kirándulás vezet az említett vizsgálat csapat sportjaival szemben. Ez utóbbi eredmény az egyetemisták baráti kapcsolatainak szabadabb szerveződési módjára utalhat a volt NDK középiskolásaihoz képest.

A legfontosabb jövőbeli tevékenységeik közül a társadalom iránti felelősséget feltételezők fontossága csökkenni látszik a felsőbb évfolyamoknál. Ezt párhuzamba állíthatjuk András Zsuzsa (1995) vizsgálatának eredményeivel - melyek szerint a felsőbb évfolyamos pszichológus hallgatóknál az altruizmus fontossága csökken és előtérbe kerül az önérvényesítés. Vagyis a kezdeti nagy szakmai lelkesedés, ami vélhetőleg magába foglalja a szakma társadalmi életben játszott szerepének átélését is, a diplomázás közeledtével csökken és inkább átfut a megélhetés lehetőségeinek keresésébe és az ezzel kapcsolatos önérvényesítésbe. Ugyanez a kezdeti lelkesedés okozhatja a színi akadémisták már említett rivalizálását.

A jelen és jövő különbségeit (család, barátok, partnerkapcsolat, egészség, tanulás, munka, anyagiak, szülőkkel való kapcsolat) vizsgáló kérdéskörben általános optimizmus figyelhető meg - kivéve talán az anyagiakat. Itt ugyan többen nyilatkoztak optimistán a jövőbeli anyagi helyzetükről, a borúlátók aránya mégis változatlan maradt. Az anyagiak jelen- és jövőbeli pesszimista megítélése valószínűleg a hazai általános közhangulatot tükrözi (Ferge 1994. ill. Róbert 1995., idézi Róbert 1996.). Popper (1996) szerint különös "csapda" áldozatai vagyunk, mivel anyagi helyzetünk ugyan lehet, hogy nem változott, most viszont viszonyítjuk másokéhoz (úrgazdagokéhoz vagy nyugati országokéhoz), és így az már nem tűnik olyan jónak.

Érdekes, hogy a munkát tekintve is optimistán néznek a jövőbe az egyetemisták. Ezt egy, a hallgatók munkaerőpiaci esélyeit vizsgáló tanulmány is megállapítja (Csegény, Kákai, Madár és Szabó 1996) A hallgatók optimizmusának okát pedig abban látják, hogy

a diplomás pályakezdők között viszonylag alacsony a munkanélküliek aránya - elképzelhető, hogy esetünkben is ez a helyzet.

A párkapcsolatoknak a jelenhez képest gyakoribb pozitív előjelű említése a jövőben bizonyára azzal magyarázható, hogy akiknek jelenleg nincs párkapcsolatuk, azok bízhatnak abban, hogy 10 év múlva már lesz. A párkapcsolathoz hasonló okokból növekszik a saját család optimista említéseinek száma is a jövőben.

A tanulást viszont kevesebben említik pozitívan a jövőben, mint a jelenben. Vélhetőleg úgy gondolják, hogy kevésbé fog szerepet játszani a tanulás az életükben, mivel a tanulást 10 év múlva felváltja a munka. A munka optimista megítélésének növekedése a jövőben viszont valószínűleg ugyancsak ennek tulajdonítható.

Bár az egészségük jövőbeli alakulásáról derűlátóan nyilatkozók többen vannak, mint a jelenleg optimisták, a pesszimisták száma nem változik számottevően.

A fogalmazások elemzéséből a családi életre való irányultság hangsúlyos volta állapítható meg. Valószínűleg könnyebb elképzelni (és leírni) azt, amit az ember már a saját tapasztalatain keresztül ismer, mint azt, amit még nem. Az eredmények tanúsága szerint a hallgatók munkatapasztalata valóban elég alacsony arányt mutat.

Érdekes, hogy a kérdőívben szereplő - fent említett - pesszimizmus az anyagiakkal kapcsolatosan a fogalmazásokban jelentéktelen mértékű.

A gyerekek témájának és általában a családi témáknak, a lányoknál tapasztalt túlnyomó többsége a lányok női szerep szerinti viselkedését látszik erősíteni. A legfontosabb személyeknél már látott erős családhoz kötődés a lányok esetében itt is megfigyelhető a szülők gyakoribb említésénél. De lehetséges, hogy a női szerepre jellemző kapcsolatokért való felelősség nyilvánul meg akkor is, amikor a lányok a szülőkkel való kapcsolattartást gyakrabban említik.

Szintén a nemi szerep-viselkedésre utaló jel lehet a fiúk túlsúlya a karrier-, szakmai megbecsülés preferálásában. A lányok "vonzódása" a kötetlen munkák iránt véleményünk szerint az anyai szerep és a munka összeegyeztetését szolgálja.

A jövőbeli családi élet megítélését a jelenlegi családi háttér (teljes család vagy elvált, elhalt szülők) nem befolyásolja, magyarázható talán azzal, hogy a 10 éves távlat túl hosszú, mintegy a misztikus jövőbe vész, így jöhet létre az egységesen optimista családkép. Ugyanez a misztikus távlat lehet az oka annak, hogy a munkatapasztalat és a munka témáinak gyakorisága között nem találtunk kapcsolatot.

Talán érdekesebb lett volna valamilyen rövidebb időszakot választani, például a diplomázás utáni évet, vagy megkérni a hallgatókat, hogy jelöljék meg azt az időt ameddigre házasságkötésüket, gyerekeiket, saját autót, saját lakást, szakmai elismertséget, stb. várnak.

Fontos még megjegyezni, hogy a szülők iskolai végzettsége befolyásolni látszik a személyes tulajdonságok említési gyakoriságát: a személyes tulajdonságokat említők között a diplomás szülők gyerekei magasan vezetnek, ami jelezhet egy erősebb, elmélyültebb éntudatosságot ezeknél a hallgatóknál.

Összegzés

Bár vizsgálatunk keretei szűkösek ahhoz, hogy a téma és a kérdőív adta lehetőségeket és kérdéseket teljes mértékben kimerítsük, jónéhány eredmény született.

Az identitás tekintetében elmondhatjuk tehát, hogy a család jelentős fontossággal bír az egyetemisták életében, bár a középiskolásokkal végzett felmérések eredményeihez képest nem elhanyagolható a kortársak szerepe sem. Az anyák jelentősége a középiskolásoknál is tapasztalt módon erőteljes a családtagok sorában. A családhoz való kötődést felerősíti az anyagi függés, amint azt a családtól távol tanulóknál láthattuk. Valamint a szülők iskolázottsága is befolyásolja, mivel úgy tűnik, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők családjai tradicionálisabbak és gyermekeik kötődése a családhoz erősebb.

Az első egyetemi évek kritikus voltára következtettünk abból, hogy az alsóbb évfolyamnál az iskola előtérbe kerül a felsősökhöz képest és késlelteti az új ismeretségek kialakulását, barátok szerzését. Különösen kritikus lehet az alacsony képzettségű családok gyerekeinek a helyzete, hiszen ők nemcsak a középiskolához képest élnek át nagy változást az egyetemen, hanem még egy új szereppel is ismerkednek, a leendő értelmiségiével, amelyre otthon nem láthattak mintát. A jövőkép vizsgálatakor az is kiderült, hogy a személyes tulajdonságaikról a diplomás szülők gyerekei elmélkednek leginkább. Ha ez valóban fejlettebb éntudatosságot is jelent egyben, akkor elmondhatjuk, hogy a "feltörekvő" egyetemista, főiskolás réteg beilleszkedését a családból hiányzó értelmiségi szerepmódel és a tanulást eltérő módon felfogó értékrend (esetleg rosszabb anyagi helyzet) mellett a hallgatók gyengébb éntudata is nehezíti.

Önészlelésük tekintetében az egyetemistáknál az affektív, a kognitív tulajdonságok, az altruizmus és a szociális készségek vezetnek, ezeket tartják fontosnak.

A jövőkép tekintetében általános optimizmusnak lehettünk tanúi. A család és a munka látszik a legfontosabbnak, ezek vannak leginkább előtérben. E két téma megoszlása a két nem között a nemi szerepeknek megfelelően alakult: a fiúk a munkát, a lányok a családot részesítették előnyben. Ez nem azt jelenti, hogy a lányok lemondanak a munkáról, hanem inkább azt, hogy munkájukban alkalmazkodnak a családjukhoz (részmunkaidő).

Vizsgálatunk eredményeiből arra is következtettünk, hogy a jövőkép alaposabb megismeréséhez rövidebb időtávlatot lenne érdemes megszabni, esetleg célravezetőbb lenne bizonyos események várható bekövetkezésére rákérdezni. Talán egy következő felmérésben erre is sor kerül.

Irodalomjegyzék

- Csegény, P.- Kákai, L.- Madár, Cs.- Szabó, A. (1996) **Felsőoktatás és munkaerőpiac, Társadalmi Szemle, 1996/8-9, 98-110.**
- Erikson, E.H. **A fiatal Luther és más írások, Gondolat, Budapest, 1991.**
- Hajduska, M. (1995) **Az egyetemista lét, in: Ritoókné-Vajda, Zs. szerk. Felsőoktatási tanácsadás Magyarországon, Hazai körkép, Budapest, 1995.**
- Rajnai, N. (1995) **A "köztes lét", mint a szülőkkel való megküzdés lehetősége, in: Ritoókné-Vajda, Zs. szerk. Felsőoktatási tanácsadás Magyarországon, Hazai körkép, Budapest, 1995.**
- Ritoók, M. - Kádár, J. (1991) **The characteristic features of identity development and self-perception among thirteen and sixteen year olds in Hungary, Kézirat**
- Ritoók, M. (1995) **A felsőoktatási tanácsadás tapasztalatai és továbbfejlesztésének lehetőségei, in: Ritoókné-Vajda, Zs. szerk. Felsőoktatási tanácsadás Magyarországon, Hazai körkép, Budapest, 1995.**
- Popper, P. **Az individualitás fejlődése és krízisei, Gólyavári Esték előadássorozat, ELTE Gólyavár, 1996.**
- Róbert, P. (1996) **Fogcsikorgatva: a megkeseredett rendszerváltás, Gondolatok a társadalmi helyzet értékeléséről Magyarországon, Századvég, 1996/3, 59-86.**
- Schmidt, K. - Lalouschek, J. - Przyborski, A. (1990) **Adolescents in Austria and Eastern Europe: comparative study on development of identity and self-perception, Kézirat**
- Vikár, Gy. **Az ifjúkor válságai, Gondolat, Budapest, 1980.**
-

dr. Hajduska Marianna⁵

KARRIERÉPÍTÉS "FELSŐFOKON"

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

Korunk egyetemistája nem pusztán tudást, képesítést, tapasztalatokat szándékszik szerezni az egyetemeken, érvényesülni is szeretne a végzést követően. Az egyetemek (főiskolák) presztízsrangsora épp az anyagi és a társadalmi megbecsültség mentén rendeződött át az utóbbi években.

A társadalmi érvényesülés csak részben múlik a megszerzett képesítéseken. A sikerességet sok tényező befolyásolja, mint például: a külső megjelenés,

kommunikációs készség, szociális ügyesség, összeköttetések, véletlen és természetesen az elsajátított tudás aktuális társadalmi presztízse. Ezen tényezők egy része tudatosan alakítható, fejleszthető.

Választások és vonzások

A képességeknek, vágyaknak, ismereteknek megfelelő az egyetem (főiskola), illetve szakválasztás már önmagában megalapozója a későbbi sikeres karriernek. Természetesen a választások a későbbiek során is korrigálhatóak, igazodhatnak az aktualitásokhoz, a saját személyiség mélyebb megismeréséhez, a valós lehetőségekhez.

Gyakran az egyetem (főiskola) választás nem a jövőbeli elképzeléseket, hanem kontraszelektív logikát tükröz. Függetlenül attól, hogy milyen tevékenység vonzó a fiatalnak, kizárásos alapon választ. A felvételi tárgyak jellege, a felvételi vizsga valós vagy vélt nehézsége, illetve a bejutás valószínűsége a meghatározó a döntésben. Így azután nem csoda, ha már az első évfolyamon komoly tanulmányi kudarcok érik az ingatag motivációjú diákot. A sikertelenségek azután önértékelési zavarrá duzzadva akár megalázó évisméltésekbe torkollhatnak, fokozva az önbizalomhiányt és a kudarcok sorozatát.

A valódi motiváltság döntő egy-egy teljesítmény során. Bármily ellentmondásosnak is tűnik a karriersegítés lehet egy-egy nem szerencsés választás korrekciójának támogatása is. (Például egyetem, kar, szak otthagyása.) Igazán a vonzó célért tudunk sokat tenni, erőfeszítéseket mozgósítani. Ha a cél a problematikus, a kudarcok, az önértékelési zavar átértékelhető, a meggondolatlan választás számlájára írható, így az identitás sérülése elkerülhető.

Viselkedés stratégiák

Sajnos a társadalmi érvényesüléshez nem elegendő önmagában az sem, ha "telitalát" volt a választás. Kommunikációs ügyesség, a feszültségteli helyzetek megfelelő mértékű elviselése és kezelése, a társadalmi térben való gördülékeny tájékozódás nélkülözhetetlen a célok elérésében. A kommunikációs - és szociális hatékonyság némelyek született készsége, de nem pusztán adottság, hanem tanulható, fejleszthető, megszerezhető.

Ma már előnyben vannak azok a diákok, akik profin közlekednek a társas viselkedés útvesztőiben. Tudnak - önmagukat hitelesen és vonzóan tálaló - önéletrajzot írni, egy bemutatkozó interjúhelyzetben "szerény-magabiztossággal" hitetik el a cég képviselőjével, hogy igen nagy veszteség lenne nélkülük a jövőt eltervezni, tisztában vannak olyan fogalmakkal, mint béralku stb.

Mindezekhez nagyobb magabiztosság, pozitív gondolkodás, hatékony, de a személyiség sajátosságaival harmonizáló viselkedés is szükséges. Úgy tűnik, a modern felsőfokú oktatásnak nem pusztán az a dolga, hogy tudást adjon át az illető szakterületen, modellt is kell nyújtania, és a pályához szükséges speciális készségeket

is meg kell tanítania, ha versenyképes értelmiségit szeretne képezni. Ma már az orvos, jogász, pedagógus, aki "csak" a szakmát tudja, nem biztos, hogy ütőképességű a legjobb állások börzéjén.

Emberi tényező

A fentiek természetesen ambivalens érzéseket váltanak ki sokunkból. Hangzatos jelzőktől lemeztelenítve -úgy tűnik- áruvá alacsonyodik szaktudás és személyiség. Korunkban az üzleti jelleg előtérbe került ugyan, de a szociális készségek sokasága bizonyos pályáknál nem pusztán a sikeresebb érvényesülés végett fontos.

Akik emberekkel fognak pályájuk során foglalkozni, azoknak a speciális szaktudáson túl az "emberi tényező" ismerete és kezelése is elengedhetetlen. Ezen foglalkozások színvonalas megvalósításához szükséges: a megfelelő stílusú kudarctűrés, a konfliktushelyzetek oldott kezelése, az agresszióval, provokációval való bánni tudás, a hatékony kommunikáció, az önismeret és a kellő szerénységgel tált magabiztosság.

Mindezen célok több úton megvalósíthatók. Az egyetemi képzési struktúra igényekhez igazodó átalakításával. Az iskolarendszer - és nemcsak az idegen nyelvtanítás - kommunikáció és beszédcentrikus megreformálásával. Azonnali lehetőségként egyéni tanácsadás, valamint szociális hatékonyság fejlesztő, karrier-építést segítő tréning csoportok kínálóznak.

E tréningcsoportok sajátélményen keresztül adnak ízelítőt, nyújtanak modellt a jóbenyomás keltés, a hiteles kommunikáció, a kapcsolatépítés, a feszültségtűrés, az önérvényesítés, a szociális ügyesség megvalósításából.

Növelik az önismeretet, segítik a másik észlelését, értését, figyelembe vételét, kezelését.

Eddigi tapasztalataink szerint mind az önérvényesítés buktatóin megingó, mind a problémamentesen haladó egyetemistáknak szüksége lehet ilyen irányú segítségre. Akár az egyetem mint akadály sikeres beveteléhez, akár a munka világába való gördülékeny beilleszkedéshez, akár a vágyott érvényesüléshez.

Az egyetemisták nyitottak a tréning jellegű csoportokra. Ők már a rendszerváltás igazi nyertesei, sem nem idegen, sem nem szokatlan számukra a karrierépítés, sokkal tudatosabbak, mint elődeik.

A nyitottabb, oldottabb személyiségek elsősorban önmagukban erősödhetnek és eszközeikben finomodhatnak. Az elfogódottak, bizonytalanok, gátlásosak megtanulhatnak szociális térben érvényesülni, önmagukat eredményesebben képviselni.

Az egyetemek (főiskolák) nem térhetnek ki a kihívás elől, hogy nemcsak színvonalas szaktudást, hanem a tudással való élni tudást is megtanítsák, átadják hallgatóiknak.

Kovács Alexandra - Málik Adrienn⁶

AZ AKKULTURALIZÁCIÓ JELENSÉGE

Magyarországon tanuló külföldi diákok vizsgálata

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

A kultúrközi pszichológia sok területének célja annak feltárása, hogy milyen hatásuk van a kulturális tényezőknek az egyén viselkedésére.

A korai elméletek a különböző kulturális közegeket meglehetősen stabil, statikus rendszereknek tekintették, azonban ezek az elgondolások nem bizonyultak hasznos paradigmának a későbbi kutatásokhoz.

Az utóbbi néhány évben az érdeklődés fókusza azokra a nézőpontokra irányult, amelyek a kultúrát változó rendszernek képzelik, saját belső dinamikával. Ezekben az elképzelésekben ugyanakkor figyelmet szentelnek a kultúrák közötti kapcsolatok alaposabb vizsgálatának is, hogy feltérképezzék azok sajátosságait (Berry, 1980).

Elméleti és fogalmi kérdések

Akkulturalizáció

Az akkulturalizáció klasszikus meghatározása Herskovits, Linton és Redfield (1936) nevéhez fűződik, definíciójuk a következő: " Az akkulturalizáció arra a jelenségre vonatkozik, amikor különböző kultúrákból származó egyének csoportjai folyamatos és elsődleges kapcsolatba kerülnek egymással, és amelynek eredményeképpen az egyik vagy mindkét csoport eredeti kulturális patternjében változások következnek be." Bár az akkulturalizáció eredetileg semleges terminus (azaz a változás bármelyik csoportban végbemehet), mégis megkülönböztetjük az ún. "akkulturalizálódó csoportot", amelyiknél az akkulturalizáció több kulturális változást idéz elő

(Berry, 1990).

Graves (1967) megkülönböztetést tett az akkulturalizáció csoport- vagy kollektív szintje és a pszichológiai akkulturalizáció között. Ez a megkülönböztetés nagyon fontos, mivel egyrészt figyelembe kell vennünk a szisztematikus összefüggéseket a változók ezen két

csoportja között, ill. míg az általános változások meglehetősen mélyrehatóak lehetnek a csoportok számára, addig az egyéneken végbemenő változások szintjei igen széles határok között mozoghatnak.

Az akkulturalizáció a kultúrközi pszichológiában széles körben használt fogalom, ugyanakkor a kritikák tárgyát is alkotja. Az eredeti fogalom egyre pontatlanabbá vált, végül az akkulturalizáció egy lehetséges kimenetelének, az asszimiláció szinonimájává vált, annak ellenére, hogy az eredeti definícióban a szerzők utaltak arra, hogy az asszimiláció valóban csupán a lehetséges kimenetek egyike.

A francia iskola teoretikusai az akkulturalizáció kutatásával párhuzamosan, a kultúrköziség (interculturalation) fogalmát dolgozták ki (Camilleri, 1990; Camilleri and Malewska - Peyre, Clanet, 1990). Ez a fogalom úgy definiálható, mint "olyan folyamatok halmaza, amelyek által egyének és csoportok hatnak egymásra, miközben önmagukat kulturálisan különbözőekként határozzák meg" (Clanet, 1990). Egy újabb megfogalmazásban: "a kultúrák közötti kapcsolatok kontextusában megjelenő kulturális különbségek értelmezésére vonatkozik.

A kultúrközi pszichológiának van speciális kutatási területe (a kultúrák közötti érintkezések), speciális kutatási tárgya (a kulturális különbözőség) és van egy speciális mechanizmus (a "kultúrköziség", pl. egy új kultúra kialakítása a különböző kultúrák egymással való érintkezése alapján), amelyet tanulmányoz. "(Bouvy, 1994).

Az akkulturalizáció és kultúrköziség megközelítésekben nyilvánvaló hasonlóság van, és ezeket a kutatási gyakorlatban is igen nehéz megkülönböztetni. Az "új kultúra kialakítása" iránti érdeklődés azonban egy olyan megkülönböztető jegy, amely inkább jellemzi az interkulturális megközelítést.

A továbbiakban az akkulturalizáció terminust azokra az általános folyamatokra és következményeikre használjuk, amelyek (mind kulturális, mind pszichológiai szinten) a kultúrák érintkezése során megjelennek.

Plurális társadalmak

A bevándorlások során több társadalom kulturálisan plurálissá, összetetté vált. A különböző kulturális csoportok azonban nem mindig egyenlők a hatalom eloszlása szempontjából (gazdasági, politikai, stb. különbségek). Ezek a hatalmi különbségek képezik azoknak a társadalomtudományi terminusoknak az alapját, melyek már beépültek a hétköznapi nyelvhasználatba is. Ilyenek például a "többség", "kisebbség", "etnikai csoport" stb. Az akkulturalizáció vizsgálatakor, bár figyelembe veszik a fennálló hatalmi különbségeket, egy eltérő fogalmi rendszert vezetnek be, ezen terminusok használatát most röviden összefoglaljuk.

A) kulturális csoport: minden csoportra vonatkozik

B) domináns és nem-domináns csoportok: ahol a hatalmi különbségek valóban léteznek és a vizsgálat szempontjából relevánsak.

Ezt a megkülönböztetést azért teszik általában, hogy elkerüljenek bizonyos társadalmi és politikai előfeltevéseket, amelyek az eredmények torzítását idézhetnék elő. Az érdeklődés központjában elsősorban az a kérdés áll, hogy vajon a kisebbség elkerülhetetlenül a többségi kultúra részévé válik -e vagy sem. Míg ez a jelenség sok plurális társadalomban előfordul, de nem mindegyikben, sőt néhány esetben a csoportok közötti egy- vagy akár kétoldalú ellenállás tapasztalható, amely a kulturális különbségeket fenntartja, erre példát könnyen találhatunk sok mai társadalomban is. Ezek a megkülönböztetések mind fogalmi, mind mérési szinten megóvnak a kérdés előítéletes vizsgálatától.

Akkulturálódó csoportok

A plurális társadalmakban többféle kulturális csoport létezik, de összehasonlításukkor alapvetően 3 fő faktor emelkedik ki.

A) mobilitás: néhány csoport azért került egymással kapcsolatba, mert új helyre költöztek (pl. bevándorlók, menekültek), míg másokhoz az új kultúra érkezett (pl. bennszülöttek).

B) önkéntesség: vannak akik önként léptek be az akkulturalizációs folyamatba (pl. a bevándorlók), míg mások nem (pl. menekültek, bennszülöttek).

C) tartósság: vannak akik viszonylag hosszabb időre telepednek le (pl. bevándorlók), míg mások ideiglenesen (pl. olyan ideiglenesen külföldön tartózkodók, mint a külföldi diákok, vendégmunkások, vagy politikai menedéjre kérők).

Ezek a faktorok azonban kölcsönhatásba is lépnek egymással, mint ahogy azt az 1. táblázat mutatja, a táblázat egyes cellái hat viszonylag független kutatási terület témáinak felelnek meg.

1. táblázat

Mobilitás	A kapcsolat önkéntessége	
Letelepedő	Önkéntesen: etnokulturális csoportok	Nem önkéntesen: bennszülöttek
Vándorló: tartósan ideiglenesen	bevándorlók sojourner-ek	menekültek politikai menekültek

A továbbiakban azonban egy olyan álláspontot követünk majd, amely a fenti faktorok befolyásoló hatására kevés figyelmet szentel és inkább az akkulturalizáció univerzalista felfogását részesíti előnyben. Ezen elképzelés értelmében azok a pszichológiai folyamatok, melyek az akkulturalizáció során működésbe lépnek tulajdonképpen ugyanazok valamennyi csoport számára. Ezen közös tényezőkről a következő részekben számolunk be.

Akkulturalizációs stratégiák

Az összes plurális társadalomban, minden kulturális csoportnak és azok tagjainak szembe kell nézni azzal a problémával, hogy *hogyan* kezeljék az akkulturalizáció tényét, ill. *hogyan* vegyenek részt az akkulturalizáció folyamatában.

A stratégiák lehetnek csoport vagy egyéni szintűek, azok vizsgálatakor alapvetően két fő problémát kell figyelembe vennünk. Ezek a következők:

A) Kulturális fennmaradás:

A kulturális identitás és a kulturális karakterisztikumok megőrzésének és továbbadásának fontossága.

B) Kapcsolat és részvétel:

Annak a tartománynak a terjedelme, amilyen mértékben más kulturális csoportokba akarnak bevonódni vagy elsősorban a saját csoportjukat preferálják.

Ezen problémákra adott irányultságok alapján az akkulturalizációs stratégiák négy típusát különíthetjük el:

1. Asszimiláció: Nem akarják fenntartani a kulturális identitásukat és a többi kultúrával való érintkezés lehetőségét keresik.

2. Szeparáció: Ez az asszimiláció ellentéte.

3. Integráció: Kulturális identitásuk fenntartására törekszenek, ugyanakkor keresik a kapcsolat lehetőségét más kultúrák tagjaival.

4. Marginalizáció: Kis érdeklődést mutatnak kulturális identitásuk megőrzése iránt (vagy erre nincs is lehetőségük), és nem keresik a többi kultúrával való kapcsolat lehetőségét (ennek oka azonban szintén lehet tőlük független pl.: kizárás, kirekesztés vagy diszkrimináció). E négy alternatíva iránti attitűdök és a tényleges viselkedés együttesen határozzák meg az egyén akkulturalizációs stratégiáját.

Mielőtt azonban az akkulturalizációs stratégiák részletesebb elemzésébe kezdenénk, érdemes elidőzni egy kicsit, hogy megvitassuk ezen stratégiákban az egyéni választás lehetőségét.

A korábbi akkulturalizációval foglalkozó vizsgálatok azon a rejtett feltevésen alapultak, hogy a nem-domináns csoportnak és tagjainak megvan a szabadsága, hogy válasszanak az akkulturalizációs stratégiák közül. Természetesen ez nincs mindig így. Ennek demonstrálására vegyünk szemügyre néhány példát:

a) A nem-domináns csoport tagja a *szeparációt* választja, de elképzelhető, hogy a befogadó társadalomban az adott csoporttal szemben ez az elvárt stratégia is egyben. Ekkor nem szeparációról, hanem *szegregációról*

(elkülönítés) kell beszélünk.

b) A nem-domináns csoport tagja az *asszimilációt* választja, ugyanakkor ha a környezet nyomása is ez irányba hat, akkor ez kényszernek minősül .

A *marginalizációt* az emberek önszántukból ritkán választják, inkább a *kényszerített szeparáció*, vagy *kényszerített asszimiláció* eredményeként alakul ki. Valójában, mint arra majd a későbbiekben említendő néhány tanulmány rámutatott, az *integráció* az, amely szabadon választott és sikeres, ha a domináns csoport is nyitott és a nem-domináns csoport bevonására törekvő. Ez egy kölcsönös alkalmazkodási folyamatot igényel, a csoportok jogainak kölcsönös tiszteletben tartását és elfogadását. A nemdomináns csoportnak el kell fogadnia a többségi társadalom alapvető értékeit, míg a domináns csoportnak nemzetiségi intézmények létrehozásával támogatnia kell a nem-domináns csoportot.

Az integrációs stratégia csak nyíltan multikulturális társadalomban lehet sikeres, ahol bizonyos pszichológiai előfeltételek adódtak., ezek pl.:

- a kulturális különbözőség társadalmi értékének széles körű elfogadása,
- a viszonylag pozitív multikulturalizmus ideológiájának jelenléte,
- viszonylag kismértékű előítéletesség,
- a kulturális csoportok között pozitív attitűdök egymás iránt,
- a kötődés érzése a többségi társadalom iránt és identifikáció vele.

Az etnokulturális csoportok tagjainak azonban közös vágya, hogy megőrizték kulturális örökségüket. Ebben az értelemben az integráció vs. szeparáció kollektív szint, szemben az asszimilációval, amely individualisztikusabb. Azok, akik megkülönböztető fizikális jegyekkel rendelkeznek (pl.: néger), könnyen előítélet vagy diszkrimináció áldozataivá válhatnak.

Láthattuk tehát, hogy az akkulturalizációs stratégiák választását sok tényező befolyásolja, amelyeket figyelembe kell venni, mielőtt elhamarkodott következtetéseket szűrnénk le.

Pszichológiai akkulturalizáció

Az egyéneknek az akkulturalizáció folyamatában nem feltétlenül lesznek szociális és pszichológiai problémáik, és ha lesznek, akkor is a fellépő nehézségek különböző szintjeiről beszélhetünk. Ezek a szintek a következők:

1.szint Ezen a szinten a pszichológiai adaptáció az akkulturalizációhoz egyfajta "kultúratanulást" jelent, egy új viselkedésrepertoárnak és társas készségeknek az elsajátítását, amelyek adekvátak az új kulturális közegben. Az egyén mellőzi a már nem megfelelő repertoárját, ezt "kultúruvedlésnek" is nevezik. A problémát ezen a szinten az inkompatibilis, rugalmatlan viselkedésminták jelentik az egyén számára, a szakirodalomban ez mint "kultúrakonfliktus" ismert.

2.szint A "kultúrakonfliktus" súlyosbodik az egyén számára és ez egyfajta "kulturális sokk" -ot vagy másnéven "akkulturalizációs sokkot " eredményez. Ez a fogalom a pszichológiai stresszelmélet több fontos pontját beépítette a maga koncepciójába. Az akkulturalizációs stressz szintén környezeti stresszorokra adott reakcióként értelmezhető, míg a problémák forrását a kultúrák érintkezéséből származó konfliktusok adják.

3.szint Ekkor a kulturális változások (pl.: a változás ereje, gyorsasága) kimerítik az egyén megküzdési képességét. Ennek következménye mentális megbetegedés, pszichoszomatikai panaszok, súlyos klinikai depresszió vagy tanult tehetetlenség lehet.

Adaptáció / alkalmazkodás/

Az adaptáció kifejezés legáltalánosabb értelemben az egyéneknél vagy csoportokban végbemenő, bizonyos környezeti változásokra, vagy a fellépő új igényekre válaszként adott változásokra vonatkozik. Az adaptáció lehet azonnali vagy később megmutatózó. Az akkulturalizáció során bekövetkező gyors változások gyakran negatív és bomlasztó jellegűek, míg a leginkább akkulturalizáló egyének néhány hosszútávú pozitív alkalmazkodást mutatnak az új kulturális kontextusban. Ezek például egyre nagyobb fokú összeillésként jelennek meg az egyén és az új kultúra között. A sikertelen alkalmazkodási kísérletek szintén konfliktusokhoz vezetnek, és mentális betegségek forrásai lehetnek. Az adaptációk között azonban különbséget lehet tenni, annak megfelelően, hogy az élet mely területére vonatkoznak. Jelen tanulmányunkban a három legfontosabb adaptációtípust és azok rövid meghatározását közöljük.

1. Pszichológiai adaptáció (ennek néhány, a személyen belüli megnyilvánulása):

- tisztán érzi személyes és kulturális identitását,
- jó a mentális egészsége,
- képes a személyes elégedettség elérésére az új kulturális közegben.

2. Szociokulturális adaptáció (az egyénen kívüli megnyilvánulásai):

- megbirkózás a mindennapi problémákkal, főleg a családi élet, a munka és iskola területén;
- ez a dimenzió szorosabban kapcsolódik a társas készségekhez.

3. Gazdasági adaptáció:

- elsősorban a munka tartozik ide, amelyben az egyén hatékony és kielégülést jelent számára.

Az akkulturalizáció folyamatának váza

(munkamodell)

Az eddigi legfontosabb elméleti kutatásokat áttekintve, végezetül egy olyan összefoglaló modellt szeretnénk bemutatni, amely szisztematikusan számbaveszi az akkulturalizáció kimenetelét befolyásoló faktorokat, azonban ezek részletes elemzésére sajnos dolgozatunkban nincs mód. E vázlat értéke az, hogy hasznos munkamodellként szolgálhat az egyes faktorok jelentőségét tisztázni kívánó kutatások számára.

A változók csoportszintje A változók egyéni szintje

Az eredeti társadalom

Politika

Gazdasági helyzet

Demográfiai mutatók

Az akkulturalizációt alapvetően befolyásoló tényezők

Nem, Kor, Végzettség, Pre-akkulturáció

Státus, Vándorlás, Motiváció, Elvárások

Kulturális távolság (Nyelv, Vallás)

Személyiség (kontroll helye, ego- rugalmasság)

Az akkulturalizációt átélő csoport

Fizikai	Akkult.	A	Alkalmazott	Azonnali	Hosszú
		tapasztalat			távú
biológiai	tapasztalatok	értékelése	stratégiák	hatások	kimenetek
gazdasági	életesemények	stresszorok	megküzdés	stressz	adaptáció
társas/szociális					
kulturális					
jellemzők					

A befogadó társadalom

Attitűdök:

Moderáló faktorok az akkulturalizáció alatt

Az ott-tartózkodás időtartama

multikulturalizmus	Akkulturalizációs stratégiák, attitűdök és viselkedés
etnikumok megítélése	Megküzdés, Stratégiák és támogató források
Társas támogatás:	Társas támogatás
többségi társadalom	Társadalmi attitűdök, előítélet és diszkrimináció
etnikai társadalom	

Az empirikus kutatások áttekintése

A pszichológiai akkulturalizáció irodalmát áttekintve számos munkát találunk, mi azonban jelen tanulmányunkban egy rövid illusztráció jellegű összefoglalást kívánunk bemutatni, különös tekintettel a különböző akkulturalizáló csoportokra és a velük kapcsolatban felmerülő elméletekre, valamint a tanulmányozásuk során felmerült változókra.

Bevándorlók

Bevándorlóknak nevezik azokat az embereket, akik önkéntes alapon költöznek egyik országból a másikba és viszonylag hosszabb időt szándékoznak ott tölteni. Felmerül a probléma, hogy a relatív hosszútávú tartózkodást és mobilitást szem előtt tartva, hogyan különböztethetjük meg őket a vendégektől (sojourner) és etnikai csoportoktól. A sojournerek általában rövid ideig tartózkodnak az országban, habár Németországban a 30 éve ott dolgozó vendégmunkásokat is így nevezik, holott ők de facto bevándorlóknak számítanak (Asoyek, 1991). Cohon (1981) kiemeli azt a tényt, hogy különböző országokban különböző kifejezésekkel illetik ugyanazon csoportot, ami leginkább attól függ, hogy "a kormánypolitika hogyan ítéli meg a befogadó ország viszonyát a bevándorlókhoz" (p.256).

A bevándorlók mentális egészségével foglalkozó munkák sok problémáról számolnak be, melyekkel ezek az emberek szembe kerülnek (Burvill, 1984). Rogler (1994) megjegyzi egy helyen, hogy a mentális egészség változása csak egyike azoknak a pszichológiai változásoknak, melyeket a bevándorlók átélnek; a szocio-ökonómiai státuszban végbemenő változások, a szociális hálót érintők és maga a vándorlás ugyanúgy figyelemre tarthatnak számot.

A bevándorlók általában nem szándékoznak visszamenni eredeti hazájukba, néha felégetik a hidakat maguk mögött, és ez megnehezíti a helyzetüket mikor kiderül, hogy az elvárásaik nem igazolódnak be. A vándorlás fő motivációja általában a jobb szociális helyzet és élet elérése (Furnham és Bochner, 1986). A kivándorlás egyéb meghatározói közé tartoznak a munkalehetőségek korlátozott volta, oktatás, egészségi és otthoni körülmények, klíma, valamint a szociális és közösségi kötelékek.

A bevándorlók sok országban kerülnek nehéz helyzetbe a munkavállalást illetően, nem találnak képzettségüknek megfelelő állást (Beiser és mtsai, 1988; Lane, 1992; Stewart, 1983). Sokan alacsonyabb szociális helyzetbe kerülnek. A csökkenő mobilitással

együttjáró stresszorok súlyosbodó pszichológiai problémákhoz vezetnek (Dohrenwend és Dohrenwend,1978), míg a növekvő mobilitás csökkentheti őket (Moghaddam,1988). Mindezek ellenére az is tény, hogy sok bevándorló a csökkenő mobilitás ellenére sem frusztrált (Ip,1993). Suarez-Orozco (1991) szerint a bevándorlók kettős referenciakerettel rendelkeznek, amely enyhíti a szegényebb szocio-ökonómiai státuszukból eredő negatív hatásokat. Összehasonlítást végeznek az *itteni* (az ország ahol letelepedtek) és az *ottani* (eredeti hazájuk) között, és arra a következtetésre jutnak, hogy életfeltételeik az itteni országban jobbak, mint korábban voltak.

A pre-adaptivitásukat tanulmányozó kutatások legrégebbi hagyománya a személyes vonások vizsgálata. Odegaard (1932) egyik klasszikus kutatásában, melyben Minnesotában élő norvég születésű és amerikai, valamint Norvégiában élő norvégokat tanulmányozott, azt találta, hogy a kórházakban több skizofrént regisztráltak a norvég emigránsok közül, mint az amerikai vagy norvégok közül. Arra a megállapításra jutott, hogy az emigránsok veszélyeztetettebbek ebből a szempontból. Újabb tanulmányokban (Malzberg,1940; Malzberg és Lee,1956; Murphy, 1965) kiemelték, hogy a bevándorlók több balesetet szenvednek a helyi születésűekhez képest. Más tanulmányok kétségbe vonják a bevándorlók és a rosszabb mentális egészség közötti feltételezett összefüggést. Burnam(1987) egy tanulmányában, melyben többségében különböző pszichiátriai megbetegedéseket elemzett mexikói bevándorlók között, megállapította, hogy a mentális megbetegedéseknek kisebb a rizikófaktora közöttük. Ezt az erősebb self-érzésnek és a megküzdés képességének tulajdonították. Ez a típusú megközelítés nem egyedülálló. Mexikói születésű bevándorlók és Amerikában született mexikóiak összehasonlításakor azt találták, hogy a bevándorlók kevesebb depresszív tünetet mutattak. Ázsiaiakkal (főleg indiaiakkal és pakisztániakkal) végzett vizsgálatban Funham és Shiekh (1993) azt találta, hogy a nőket jobban jellemezték a pszichológiai tünetek. További bizonyítékokat találtak a szociális támogatás és a mentális betegségek megjelenésének valószínűsége között, de nem volt különbség az első és második generáció között a tünetek tekintetében.

A pszichiáterek és pszichológusok korai érdeklődése a bevándorlás és mentális egészség kapcsolatáról kibővült a szociológusokéval. Ők az asszimilációval foglalkoztak, főként azzal a kérdéssel, hogy milyen mértékben alkalmazkodnak az új ország értékeihez és szokásaihoz (Sayegh és Lasry,1993).

A kutatásokból kiderül, hogy a legjobban kedvelt akkulturalizációs stratégia az integráció. Ez a preferencia megtalálható felnőtteknél és serdülőknél egyaránt (Kihon és Berry,1992), valamint multikulturális és viszonylag monokulturális társadalmakban is (Partridge,1988). A második legkedveltebb alkalmazkodási stratégia választásában több különbség fedezhető fel. Kanadában élő bevándorlókval készített vizsgálatok is megerősítették az integrációs stratégia elsőbbségét. Ami a második preferált stratégiát illeti a magyar kanadaiak első generációjában a szeparációt választották, a második generációban pedig az asszimilációt (Partridge,1988). Az általános preferencia az integráció és szeparáció irányában azt a feltételezést vonja maga után, hogy a bevándorlók többsége szilárd kulturális identitást és örökséget kíván megalapozni a befogadó társadalomban.

Az integráció irányába mutató általános preferencia azonban a mérési hiba lehetőségét is felveti.

Néhány kutatás olyan faktorokat kívánt vizsgálni, amelyek szintén kapcsolódhatnak az akkulturációs stratégiákhoz. Smitz(1994) - felhasználva Grossarth, Maticsek és Eysenck Pszichoszociális Stressz Kérdőívét - Németországban élő bevándorlók körében összefüggést talált a személyiségtípusok és a preferált akkulturációs stratégiák között. Azt találta, hogy azok az emberek, akik folyamatosan és intenzíven igyekeztek elérni bizonyos magasra értékelt célokat - még akkor is, ha azok elérhetetlenek voltak számukra -, az asszimilációs stratégiát preferálták és több pszichoszomatikus panaszuk volt. Egy másik tanulmányban, amely Norvégiában élő fiatal harmadik világbeliekkel foglalkozott, olyan eredményre jutottak, hogy a serdülők akkulturációs stratégiáinak 20%-a (főleg asszimiláció, integráció és szeparáció) a szülők kulturális változások iránt mutatott attitűdjéből kikövetkeztethető volt. Ugyanebben a tanulmányban a fiúk nagyobb preferenciát mutattak az asszimiláció iránt, mint a lányok (Sam, 1994). Ennek ellenkezőjét találta Ghuman (1991) ázsiai lányoknál az UK-ban, ők inkább preferálták az asszimilációt, mint a fiúk.

Két egymástól független vizsgálatban (mindkettő több mint 500 fiatal bevándorlóval készült, az egyik Franciaországban a másik Norvégiában) azt az eredményt kapták, hogy a marginalizáció negatívan korrelált az élettel való elégedettséggel és pozitívan a pszichológiai és testi tünetekkel (Sam,1994). Az integráció ellenben negatívan kapcsolódott az akkulturációs stresszhez (Krishnan és Berry,1992; Sam és Berry in press). Figyelemre méltó, hogy bár az integráció pozitívan korrelál a pszichológiai jóléttel, két brit tanulmányban (amelyet ázsiaiakkal végeztek, főleg indiaiakkal és pakisztániakkal) azt kapták, hogy a brit társadalomba való gyenge integrációjuk ellenére, pszichológiailag jól alkalmazkodtak. Ez a következetlenség lehetséges, hogy az indiaiak és pakisztániak kiterjedt családi hálózatának és szociális támogató rendszerének tudható be. Furnham és Shiekh (1993) azt találta, hogy a társak általi támogatás pozitív kapcsolatban áll a mentális egészséggel. A házasság nem függött össze a distresszel (golding és Burnham,1990). Lehetséges, hogy a házastársi támasz nem olyan fontos mint a kiterjedt rokoni kapcsolatok nyújtotta támasz, mely a Nagy-Britanniában élő indiai és pakisztáni családokat különösen jellemzi.

Sojourner-ek

A sojourne-ek: ideiglenesen külföldön tartózkodó személyek, akiknek nem céljuk a hosszútávú letelepedés (a későbbiekben a sojourner terminus használatával erre a meghatározásra utalunk). A sojourner csoport meglehetősen heterogén összetételű, az akkulturalizáció folyamatába önként és meghatározott céllal lép be. Ebbe a kategóriába tartoznak : a külföldön tanuló diákok, vendégmunkások, diplomaták, üzletemberek, misszionáriusok, külföldön állomásozó katonai csapatok, stb.

A róluk szóló tanulmányok nagyrészt külföldön tanuló diákokkal és vendégmunkásokkal végzett kutatások eredményein alapulnak. A következőkben bemutatunk néhány fontos vizsgálatot ezen terület gazdag irodalmából.

Pszichológiai nézőpontból azt feltételezzük, hogy a sojournerek viszonylag könnyen képesek alkalmazkodni az új kulturális közeghez, annak köszönhetően, hogy ők önként léptek be az akkulturalizáció folyamatába. Általában az új kultúrával való kapcsolatuk célirányos és sok esetben már megvan az az alapvető "képesítésük", amely ahhoz szükséges, hogy elérjék kívánt céljukat (Myambo és Q' Cuneen, 1988). A sojournerek azonban sokszor éppen az ideiglenes tartózkodásuk miatt és hazatérési szándékuk miatt alulértékelik néhány olyan befolyásoló tényező - mint a nyelvi kompetencia megszerzése, személyes kapcsolatok kiépítése - fontosságát, amelyek pedig köztudottan elősegítik az adaptációt.

Selbg és Woods(1966) például azt találta, hogy az Egyesült Államokban volt olyan külföldi diák, aki nem érdeklődött az amerikaiakkal való barátkozás iránt, mivel a kiutazásuk célja az volt, hogy egy tudományos fokozatot elérjenek, majd hazautazzanak. Klineberg(1980) külföldi diákokkal végzett kutatásokban 4 fő területet azonosított. Ezek a következők voltak: a) kiválogatás; b) felkészülés (beleértve a nyelvi kompetenciát, a vendéglátó kultúráról és az egyetemről szóló ismereteket); c) aktuális tapasztalatok az idegen országban való tartózkodás során (beleértve a tanulmányi elfoglaltságot, a vendéglátó kultúra tagjaival való kapcsolatot); és d) a hazatérés. Az első két terület a *pre-akkulturalizáció* kérdésével foglalkozik, a harmadik az *akkulturalizáció folyamatával* és az *adaptációval*, míg a negyedik a *post-akkulturalizációval*, azaz az akkulturalizáció hosszútávú hatásaival. Az akkulturalizáció előtti szakaszt figyelembe véve a következő tényezőket tanulmányozták: nem (Fong és Peskin, 1969), kor (Hull, 1978), személyiség (Baru és Ames, 1970), korábbi kiutazás (Klineberg és Hall, 1979). Ezek a faktorok úgy tűnt, hogy mind befolyásolják az akkulturalizációt és adaptációt. Fong és Peskin (1969) nemi különbségeket talált az adaptáció szintjén a külföldi diákok között; a nőknek több problémájuk volt. Egy későbbi vizsgálatuk feltárta, hogy nőknél speciális problémák lépnek fel a tradicionális kultúrákban, ahol bizonyos nemi szerepeket kell ellátniuk. Marville (1981) több tanulmányi nehézséget talált női hallgatóknál az Egyesült Államokban.

Fiatalabb külföldi diákoknak, és azoknak az egyetemi hallgatóknak, akik még nem szereztek diplomát, több társas kapcsolatuk volt a vendéglátó ország tagjaival, és elégedettek voltak ezekkel; míg a már diplomázott vagy idősebb hallgatók nagyobb elégedettségről számoltak be tanulmányaikat és a kinntartózkodás egyéb jellemzőit illetően (Hull, 1978). Ezek az eltérések talán az egyének motivációs különbségeinek tulajdoníthatóak, mivel a fiatalabb hallgatóknak inkább személyes, míg idősebb vagy diplomás társaiknak inkább tanulmányi motivációik voltak. A rendelkezésre álló irodalomból azonban nehéz eldönteni, hogy vajon a tanulmányok szintje (egyetemi hallgató vagy diplomás), vagy az életkor az, amely felelős az adaptációban mutatkozó különbségekért.

A személyiségvonások a sojournereknél általában az alkalmazkodás gyenge előrejelzőinek bizonyultak, talán a jól definiált személyiségvonások hiánya miatt (Kealey és Ruben, 1983). Egy vizsgálatban, ahol világosan megkülönböztették a szituációs és a személyiség tényezőket, fejlődő országokban dolgozó kanadai technikus alkalmazottaknál Kealey (1989) azt találta, hogy a személyiségi és szituációs tényezők együttes figyelembevételével vezet az adaptáció leghatékonyabb bejósolásához. Basu és

Ames (1970) kimutatta, hogy autoritarizmus dimenzióban magasabb pontot elérő külföldi diákok szociokulturálisan elidegenedettebbek és rosszabban alkalmazkodók.

A külföldi diákoknál kimutatott tényezők hatása (kor, nem, személyiség, stb.) kimutatható volt misszionáriusoknál is. Gish (1983) vizsgálatában a válaszadók 50%-a egyetértett az élet 15 különböző stresszterületének meghatározásában, beleértve a másokkal való szükségszerű összeütközéseket, a kommunikáció kulturális akadályait, a munka elsőbbségét, a döntéshozatal másokra gyakorolt hatását. Ezek a stresszterületek szignifikánsan kapcsolódtak a nemhez, korhoz, családi állapothoz, nemzetiséghez, és a szolgálatban eltöltött évek számához. A misszionáriusokkal végzett másik tanulmány (Britt, 1983) személyiségi tényezőket, mint például a self-kontroll és kisebb fokú hangulatfüggőség az adaptáció jó előrejelzőjének talált.

Több tanulmány foglalkozott a külföldi diákok pszichológiai, szociokulturális és iskolai alkalmazkodásával (Furnham és Bochner, 1982; Sam és Eide, 1991; Bie, 1976; Raaheim, 1987). A legtöbb figyelmet a szociokulturális alkalmazkodás egy aspektusa kapta, azok a személyközi vagy társas készségek, amelyek az új társadalomba való mindennapi társas érintkezések nehézségeinek legyőzésében segítenek. Furnham és Bochner (1982) azt állították, hogy minél kompetensebb valaki a társas készségek terén, annál jobb a szociokulturális adaptációja. A szociális készségeket a különböző társas szituációkban észlelt nehézségek skáláján becsülték fel. 29 országból származó 150 külföldi diákkal kitöltve, Furnham és Bochner azt találta, hogy minél nagyobb a különbség a vendéglátó ország és a diák eredeti otthonának vallása, nyelve és éghajlata között, a diák annál több nehézséget tapasztal. A szociális szituációk fő nehézségét a bevonódás és a kapcsolatok kialakítása jelentette.

A személyközi kapcsolatok tekintetében a barátválasztásban az azonos nemzetiségűeket preferálják leginkább a külföldi hallgatók (Furnham és Alibhai, 1985). Ezzel ellentétes eredményre jutott Mayambo és O'Cuneen (1988) Zimbabwe-ben, ahol a diplomata feleségek elsődleges baráti körét a vendéglátók alkották.

Klineberg és Hull (1979) megállapították, hogy akik kielégítő társas kapcsolatokat alakítottak ki a helyiekkel, sokkal szélesebb körű és általánosabb megelégedésről számoltak be iskolai tapasztalataikkal kapcsolatban is. Egyelőre azonban tisztázatlan az oki kapcsolat iránya, hogy vajon a társas kapcsolatok segítik-e elő a megelégedést az iskolai elfoglaltságokkal kapcsolatban vagy fordítva. Ugyanebben a tanulmányában Klineberg és Hull kimutatta, hogy akik már korábban alkalmazkodtak egy idegen kultúrához, akkor azok később külföldi tartózkodásuk során könnyebben alkalmazkodtak egy újabb kultúrához. (A korábbi alkalmazkodást úgy határozták meg, hogy az egyén legalább egy hónapnál hosszabb ideig tartózkodott egy idegen országban.) Igaz azonban, hogy nem állnak rendelkezésre adatok arról, hogy hogyan befolyásolja akár egy ilyen rövid időtartamú előzetes tapasztalat a későbbi pszichológiai adaptációt.

Egy az USA-ban, taiwaini diákokkal végzett longitudinális vizsgálatban, (Ying és Liese, 1991) azt találták, hogy a vizsgálatban résztvevők felénél az érzelmi állapotban romlás mutatkozott, és ez úgy tűnt, hogy kapcsolatban állt az utazás előtti hangulattal, az

utazás előtti kapcsolatok folytonosságával, a vendéglátó társadalomban minimális kapcsolathálóval és általános tanulmányi kérdésekkel.

Egy kultúrközi vizsgálatban, amely során Norvégiában tanuló, több mint 50 országból származó mintegy 300 diákot hasonlítottak össze és azt találták, hogy külföldi tartózkodásuk alatt a diákok több egészségügyi problémáról számoltak be (pl. idegesség, depresszió, szomatikus tünetek és paranoia), mint kiutazásuk előtt. Ezek a pszichológiai problémák összefüggtek a tanulási lehetőségekről való előzetes ismeretekkel és elvárásokkal, valamint a helyiekkel kialakított kapcsolatokkal.

Az eddigi vizsgálatok alapján elmondható, hogy a külföldi diákok jól megbirkóznak az akkultualizációs stresszel. Church (1982) szerint a külföldi diákok megközelítőleg 80%-a elfogadható alkalmazkodási szintet mutat az új kultúrához és az intézményes követelményekhez.

A továbbiakban az akkulturalizáció témakörében végzett saját vizsgálatunkat mutatjuk be.

A VIZSGÁLAT

Bevezetés

A nemzetközi oktatás terén eddig végzett kutatások általában azt mutatják, hogy a külföldi diákok az idegen országban meglehetősen sok problémával találják magukat szemben. Ezek a problémák: nyelvi nehézségek, gazdasági problémák, az új oktatási rendszerhez és szociális szokásokhoz való alkalmazkodás során jelentkező konfliktusok, honvágy, magány és faji diszkrimináció. Bár a kutatók a feltárt problémákat illetően egyetértenek, de jóval kevesebb egyetértés mutatkozik a problémák eredetét illetően. Néhányan arra a következtetésre jutottak, hogy a külföldi diákok problémái alapjaiban hasonlóak a hazai diákok nehézségeihez, és alkalmazkodásuk módjában inkább 'diákok', mint 'külföldiek'. Ezek a kutatók a pszichológiai stresszről szóló beszámolókat úgy tekintik, mint jellegét tekintve a főiskolai évekhez tartozót és amely közös a főiskolások számára. Mások úgy gondolják, hogy ezek inkább speciálisan a külföldi diákokra jellemző problémák. Ebből a nézőpontból a tapasztalt distresszt szocio-kulturális tényezőknek lehet tulajdonítani, és gyökereit tekintve "az idegen kultúrában való éléssel asszociálódott".

Vizsgálatunk hátterét azok a kutatások inspirálták, amelyek az egyetemi élethez való alkalmazkodást problematikusabbnak tekintették az "idegen származás" miatt. Az egyetemi tanulmányok során és a serdülőkor végén jelentkező problémákkal (beleértve az érzelmi és intellektuális függetlenséget) való megküzdés mellett, a külföldi diákoknak új és a sajátjuktól eltérő szokásokhoz kell igazodniuk, a társas támogatás új csoportjait kell kialakítaniuk és esetenként kezelni kell tudniuk a faji diszkriminációt.

Ward(1967) ezt a jelenséget *külföldi diák szindrómának* nevezte el. Elméletének magja, hogy külföldi diákok szomatizálják pszichológiai problémáikat fizikális tünetekké. Mindez felhatalmazza őket, hogy orvosi ellátást (figyelmet) keressenek, pszichoterápiás tanácsadás helyett. A tünetek okait bizonyos pszichoszociális faktoroknak tulajdonítja, amilyenek a tanulmányi lehetőségek, társas kontaktus ugyanazon a lakóhelyen élőkkel és jövőbeli munkalehetőségek. Több, ezzel a témával foglalkozó kutatásnak módszertani nehézsége, hogy nem sikerült a diákok utazás előtti mentális egészségét felmérni. A következőekben néhány olyan tünetet sorolunk fel, amelyek a külföldi diákok mentális egészségének romlása során szignifikánsan megjelentek.

Tünetek: → idegesség és belső bizonytalanság, → fájdalmak a mellkasban és a szívben, → annak érzése, hogy az emberek többségében nem lehet bízni, rossz étvágy, → sírás, ha a dolgok rosszul mennek, azért önmagát okolja, magányosság érzése, → túl sokat aggodalmaskodik a dolgokat illetően, → az érdeklődés elvesztése a dolgok iránt, → az érzés, hogy az emberek barátságtalanok és nem kedvelik őt, → nagyfokú sérülékenység érzése, → túlérzékenység az izmokban, → alvási nehézségek, nehézségek a lélegzetvételnél, → a test egyes részeinek gyengeségérzése, értéktelenség érzése, fáradtság, fáradékonyság.

Saját kutatásunkban Magyarországon tanuló külföldi egyetemi hallgatókat vizsgáltunk, akik jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanulnak. A hallgatókkal egy kérdőívet töltöttünk ki, melyben kérdéseink elsősorban a diákok származására, jelenlegi életkörülményeire, általános közérzetére és akkulturalizációs stratégiáira vonatkoztak. Az akkulturalizáció irodalmából merítve a következő hipotéziseinket kívántuk tesztelni:

(i) Feltételeztük, hogy vannak egyéni és csoportszintű különbségek a preferált akkulturalizációs stratégiákat illetően.

(ii) A korábbi vizsgálatok fényében azt vártuk, hogy az általánosan preferált stratégia az integrációs törekvés lesz.

(iii) Az egyéni választások lehetőségeit a befogadó kultúra attitűdjei is meghatározzák, így feltételeztük, hogy akik megkülönböztethető fizikális jegyekkel rendelkeznek ("látható bevándorlók"), azok könnyen előítélet és diszkrimináció tárgyaivá válnak, ezért akkulturalizációjuk eredményét e kétirányú folyamat interakciója határozza meg, és könnyen eltolódhatnak a szeparáció és marginalizáció szélsőségei felé.

(iv) Feltételeztük, hogy az akkulturalizációs stratégiák marginalizáció és szeparáció dimenziója társadalmilag kevésbé sikeres alkalmazkodást eredményez, és ez tükröződni fog az egyén magasabb pszichológiai stressz szintjében.

(v) Az integráció sikeressége és az alábbi faktorok között pozitív együttjárást tételeztünk fel:

- *nyelvi kompetencia a magyar nyelvben*
- *a Magyarországon eltöltött idő tartama*

- *kismértékű kulturális távolság a személy hazája és Magyarország között*
- *családi és baráti támogatás*
- *baráti kapcsolatok a magyarokkal, illetve a szabadidő eltöltésében megmutatkozó magyarok iránti preferencia*
- *kismértékű diszkrepancia az előzetes elvárások és az aktuális tapasztalatok között*
- **Módszer**

Az alanyok

Kérdőívünket összesen 46 diákkal töltöttük ki.

10 fő Közel-keletről származott: Jemen, Izrael, Afganisztán, Szíria - országok 1 jelölést kapta.

7 fő Afrikából: Nigéria, Uganda, Ghana, Tunézia, Szudán -országok 2.

12 fő- Ázsiából: Vietnam, Mongólia, Kína -országok 3.

17 fő Európából: Lengyelország, Albánia, Szerbia, Horvátország, Ukrajna -országok 4.

(Az analízisben az alanyok származását az ország 1,2,3,4 csoportosító változókkal kódoltuk.)

Az alanyok az ELTE különböző szakjain tanulnak. Korukat tekintve 18 és 30 év közöttiek, és már legalább egy éve vannak Magyarországon, de vannak olyanok is közöttük, akik már több éve itt élnek.

A kérdőív

A kérdőív általunk összeállított kérdéseket tartalmazott. Az első 12 kérdést mi fogalmaztuk meg, ezen kívül két skálából használtunk fel tételket. Az egyik a 13. pontban szereplő Akkulturalizációs Attitűd Skála (Berry, 1990), a másik a 14.pontban szereplő Vietnami Depresszió Skála (Kinzie, Manson, Vinh, Tolan, Annh és Pho, 1982). A 15. pont melyet SJ-vel jelöltünk a célszemély általunk megítélt nyelvtudás-szintjét értékelte 1-től 5-ig (5 a nagyon jó) . Az alanyokkal külön megbeszélés után töltöttük ki a kérdőívet és biztosítottuk, hogy az eredményeket titkosan kezeljük.

Az eljárás

A személyekkel nem beszéltük meg az eljárás lényegét, random módon választottuk ki őket, annyit árultunk el, hogy Magyarországon tanuló külföldi diákok helyzetét vizsgáljuk. Kérdőívünket még a tavaszi vizsgaidőszak előtt töltöttük ki, így a vizsgaláz által okozott megnövekedett stressz-szint még feltételezhetően nem jelent meg az általunk mért stressz-szintben.

A kérdőíveket lezárt borítékban, név nélkül kértük vissza.

A statisztikai analízis

1. Kérdőívünk tételei alapján 18 változót különítettünk el. A változók a következők: nem, kor, országok, itt töltött idő, kivel tölti az egyén a szabadidejét, az egyén által tapasztalt országbeli különbségek, nyelvismeret szintje (saját véleménye), nyelvismeret fontossága az egyén számára, barátok száma, eltöltött idő barát preferenciája, Magyarországról szóló tudás, átélt tapasztalat, szeparáció, asszimiláció, integráció, marginalizáció, stressz, nyelvismeret szintje (saját véleményünk).

Egyszempontos varianciaanalízis (one-way ANOVA) elemzést végeztünk, a különböző földrészekről származó minták közötti átlagok összehasonlítására. Korrelációs mátrixot készítettünk, melyben az összes változó egymással való összefüggéseit vizsgáltuk. Ennek egy olyan változatát is elkészítettük, ahol a stresszt mint változót kiparciáltuk. Többszörös regresszió-elemzést végeztünk, először a stressz szintjének bejósolására alkalmas változókat kerestünk, majd az intergrációs stratégia előrejelzésére szolgálókat.

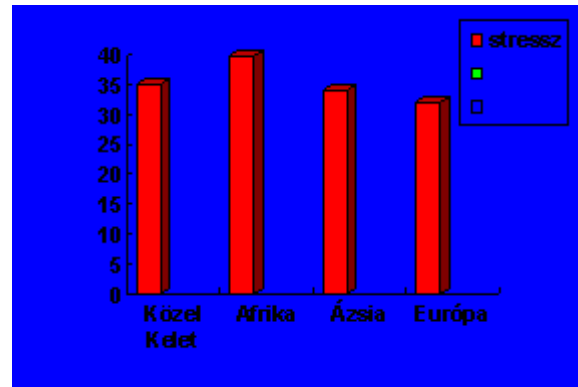
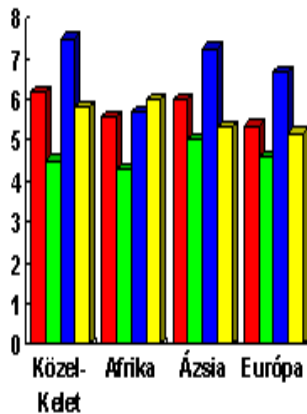
Eredmények és értelmezésük

Az országok közti különbségek

1. A varianciaanalízis eredményeként egy változóban, az integrációban találtunk szignifikáns eltérést az országok között. A közel-keleti csoport átlaga: $m=7.5$ ($SD=0.97$); az afrikai csoport $m=5.71$ ($SD=0.75$); az ázsiai csoport $m=7.25$ ($SD=1.54$); az európai csoport $m=6.64$ ($SD=4.22$).

A Tukey-Kramer-próba eredménye szerint a közel-keleti és az afrikai csoport átlaga szignifikánsan különbözik $T_{12}=4.22$, $p<0.05$ ($k=4$, $df=42$). Ez az eredmény talán abból származik, hogy az afrikai diákok markánsabb megkülönböztető jegyekkel rendelkeznek, így több negatív előítélet tárgyává válhatnak, mint közel-keleti társaik, valamint kevesebbet érintkeznek a kollégium lakóival, szociális életüket maguk közt élik.

Szemléltetésképpen két diagramot közlünk, a stressz szintek átlagai közti különbségek és a különböző akkulturalizációs stratégiákban szerzett pontszámok átlagai különbségeinek illusztrálására, habár szignifikáns különbség csak az integráció átlagaiban van.

1/a. Ezek az eredmények feltehetőleg annak tulajdoníthatóak, hogy az egyes csoportok meglehetősen kis létszámúak voltak és így nem voltak alkalmasak a változók hatásának tanulmányozására.

1/b. A felmerült elemzési nehézségek egy másik lehetséges oka az, hogy az általunk az Akkulturalizációs Attitűdök Skálából átvett tételek túl kevésnek bizonyultak, hiszen az egyes stratégiákat mindössze három-három item képviselte, és emiatt nem különültek el határozottabban.

1/c. Lehetséges magyarázat az is, mely szerint a csoportok sem rendelkeztek valamilyen tiszta stratégiával, hanem azoknak bizonyos keverékével.

2. A fenti diagramról leolvasható az az eredmény, amely a későbbiekben kifejtendő korrelációs mátrix adott, miszerint Afrikában a marginalizáció volt a legjellemzőbb stratégia, ugyanakkor itt volt a legmagasabb a pszichológiai stressz-szint a diákok között $r=0.64$ ($p<0.05$). Ezek az eredményeink egybevágóak azokkal a korábbi kutatásokkal, amelyek a magasabb pszichológiai stressz-szint és a marginalizáció összefüggéséről számoltak be. Jelen esetben azonban nem tudjuk megmondani, hogy a marginalizáció valóban a személyek által preferált stratégia-e vagy a kulturális tapasztalatok alakították ki ezt az egyéneknél, (itt érdemes felidézni azokat az adatokat, amelyek azt mutatták, hogy a megkülönböztethető fizikális jegyek pl.: a bőrszín könnyen negatív diszkriminációt eredményeznek, és a szeparáció irányába ható nyomást fejtenek ki a célcsoportra.). Lehetséges az is, hogy mivel a vizsgálatunkban szereplő csoportok közül az a afrikai a legjobban elkülönülő külső jegyei alapján, ezért irányukba több kirekesztő nyomás irányul országunkban. Lehet azonban az is, hogy az afrikaiak eleve stresszesebbek (ld. a Harmadik Világ körülményeit).

A változók közötti együttjárások

Változók	r	p
----------	---	---

különb-fontos	0.343	*
barát-nem	-.351	*
barát-idő	.329	*
pref-kor	.323	*
pref-idő	.338	*
tudás-kor	-.314	*
tudás-idő	.339	*
tudás-nyelv	.297	*
tapaszt-ország 1	.317	**
tapaszt-ország 4	.411	*
tapaszt-ország 3	.392	**
asszim-nyelv	.313	*
margin-ki	.269	+
integr-idő	.272	+
SJ-nem	-.341	*
SJ-kor	.302	*
SJ-idő	.481	**
SJ-különb	-.398	**
nyelv-fontos	.265	+
barát-pref	.351	*
integr-barát	.438	**
integr-pref	.377	**
margin-tap	.289	*
SJ-barát	.511	**
SJ-pref	.483	**
SJ-tap	-.310	*
SJ-integr	.461	**
assz+integr-nyelv	.358	-
marg+szep-idő	-.280	-

marg+ szep-ki	.271	-
integr-nyelv	.244	-
integr-különb	-.057	-
integr-ki	.202	-
integr-tap	-.143	-

A táblázatban szelektív módon, csak a szignifikáns és kérdésfeltevéseink szempontjából releváns együttjárásokat tüntettük föl. Hipotéziseink közül az integráció és a magyarokkal való barátkozás pozitív irányú összefüggése igazolódott, az integráció és egyéb változók között nem találtunk ilyen egyértelmű összefüggéseket. Meg kell jegyeznünk, hogy a magyar barátokon kívül az asszimiláció bizonyult prediktív értékűnek az integráció szintjének meghatározásában a többszemponú regresszió analízis szerint, más változó azonban nem. Ennek több oka is lehet, akár a mérési eljárásban is kereshető, vagy a minta elemszámával is magyarázható, biztosan azonban nem mondhatunk.

Az európaiak tapasztalatai a vártnál sokkal jobbak voltak, míg az afrikaiak és a közel-keletiek pontszámaik alapján tapasztalataik negatívabbak voltak. Ez valószínűleg az információk hiányosságából adódik, hiszen a más földrészen élők általában kevesebb információval rendelkeznek egy másik régió országáról, így több elvárást, reményt táplálhatnak képzeletükben, mint akik jobban ismerik azt. Igaz, az európai csoport is más tapasztalatokra számított, de ők pozitívan csalódtak, ami talán egyszerűen annak köszönhető, hogy sok lengyel diák talált egymásra a kollégium falai között, de az is lehet, hogy negatívabb képet kaptak Magyarországról mielőtt idejöttek, mint amelyet itt tapasztaltak. A szubjektív pontszámot (SJ) eredetileg a nyelvtudás minősítésére szántuk, de lehetőségeink korlátozottak voltak a pontos megítélésben, így a kapott eredmények értelmezésében - bár az SJ illetve egyéb változók figyelemreméltó együttjárásáról tanúskodnak- mégis óvatosaknak kell lennünk. Amennyiben mégis elfogadjuk, hogy ezek a pontok viszonylag jó mutatói az egyén nyelvtudásának, akkor a nyelvtudás és az alábbi tényezők közti együttjárásról kapunk képet:

- életkor (az idősebbek jobban beszéltek, ennek oka, főleg az, hogy ők már hosszabb ideje voltak Mo.-n)

- nem (negatív együttjárás - ez annak tudható be, hogy a vizsgálatban résztvevő nők, egyúttal azok, akik a legrövidebb időt töltötték itt)

- idő (hosszabb itt-tartózkodás-jobb nyelvtudás)

- észlelt különbségek (akik jobban beszéltek magyarul, azok kevesebb különbséget észleltek, érdekes eredmény! talán kognitív percepció torzításról van szó)

- barát- (a jobb nyelvismeret több magyar baráttal függött össze, bár az oki összefüggés léte és iránya nem egyértelmű)

- az elvártnál jobb tapasztalatok a gyengébb nyelvtudással függték össze. Az európai mintánál kaptuk ezt az eredményt, mivel viszonylag rövid ideje vannak még itt, kevésbé beszélik a nyelvet, többségében jó élményekkel rendelkeznek és nem érték el az akkulturációban azt a kritikus időszakot, amikor a kulturális közeg újdonságélménye veszít vonzerejéből.
- **Következtetések**

Vizsgálatunk eredményei nagyrészt alátámasztják azt az elképzelést, miszerint az akkulturáció nagyon komplex folyamat. Az új kultúrában való sikeres adaptáció a nyelvi kompetencia mellett nagymértékben függ a társas támogató rendszerekről, elsősorban a befogadó kultúra tagjaival kialakított baráti kapcsolatokról.

A pszichológiai akkulturalizációt befolyásoló faktorok kétszintűek, egyrészt az eredeti, másrészt a befogadó kultúrából származhatnak. Vizsgálatunk természetesen nem teljes, nagyon sok olyan tényező van, amelyek figyelembevételével az akkulturáció folyamatának egy teljesebb képét alakíthattuk volna ki (személyiségvonások, intelligencia, egyéni megküzdési stratégiák, stb). Megállapíthatjuk azonban, hogy az egyéneknek valamilyen szinten alkalmazkodniuk kell új kulturális közegükhöz, és ehhez hatékony viselkedési irányultságokat kell kialakítaniuk. Ha ez nem történik meg, akkor stresszorok lépnek fel a mindennapi kultúrközi interakciókban. Ha ezek leküzdhetetlennek bizonyulnak, különböző pszichés megbetegedésekhez vezetnek.

IRODALOMJEGYZÉK

Berry, J.W. (1980a). Social and cultural change. In H.C. Triandis & R.Brislin (Eds.), Handbook of Cross-Cultural Psychology, Vol. 5, Social, (pp. 211- 279). Boston: Allyn & Bacon.

Berry, J.W., & Kim. U. (1988). Acculturation and mental health. In P.R. Dasen, J.W. Berry., & N Sartorius (Eds.) Health and Cross-cultural psychology: Towards applications (pp. 207-238). Newbury Park: Sage.

Sam,D.L. & Eide, R.(1991). A survey of mental health of foreign students. Scandinavian Journal of Psychology, 32, 22-30.

Sam,L.D. & Berry,J.W.(1996). Acculturative stress among young immigrants in Norway. Scandinavian Journal of Psychology.

A többi megjelölt tanulmányokat idézi J.W.Berry, N.H.Segall & C.Kagitcibasi (Eds.) (1997). Handbook of Cross-cultural Psychology, Volume 3, Social Behavior and Applications. (Second Edition) Boston:Allyn & Bacon.

Svéd Tamás⁷

Mire jó egy gólyatábor?

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

Bevezető helyett: idestova öt és fél éve járok egyetemre. Egyetemi életem 18 évesen egy gólyatáborral kezdődött. Ez a tábor néhány embernek és a lentebb lefestett rendszernek köszönhetően úgy sikerült és csapódott le bennem, hogy jelentős meghatározójává vált annak, aki ma vagyok, s oka volt annak, hogy az első lehetséges alkalommal felcsaptam Instruktornak. Eleddig hat SOTE-s és négy ELTE BTK-s gólyatáborban vettem részt, az előbbiekből ötben Instruktorként. Az itt következők a SOTE-s gólyatáborokról nyújtanak erősen idealisztikus képet.

Néhány fogalom a jobb megértés kedvéért:

Az Instruktorcsoport: A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Instruktor Öntevékeny Csoportja (IÖCS) körülbelül 20 éve alakult. Tagsága a kezdeti tucatról rohamosan növekedett a jelenlegi csaknem kétszázig. Feladatai a Gólyatábor és a Gólyabál megszervezése.

A gólyák: A SOTE Általános Orvostudományi Karára évente körülbelül 250, Fogorvosi Karára 100, Gyógyszerész Karára 150 hallgatót vesznek fel. A felvetteket számítógép osztja (többé-kevésbé véletlenszerűen) nagyjából 36 fős, betűvel jelzett nagyobb csoportokra (továbbiakban betű), s ezeken belül cirka 12 fős számmal jelzett kisebbekre (továbbiakban: csoport). Ez a 12, illetve 36 diák jó eséllyel öt éven keresztül látogatja ugyanazokat az előadásokat és gyakorlatokat, azaz heti 25 - 40 órán keresztül koptatja egymást.

Ez a társulat elképesztő mértékben heterogén. Vannak itt:

- gimnáziumból, esetleg szakközépiskolából frissen kikerült, elsőre felvett, szárnyaikat lelkesen bontogató naiv "kicsik",
- a gimnáziumi óta eltelt egy-két-három-négy évet kitartó felvételizgetéssel, katonáskodással eltöltött végre felvettek, az "eufórikus nagyok",
- a különböző főiskolákat, egyetemeket végigpróbált, esetenként diplomás "rutinosak",
- az eltelt éveket kellemesen, ritkábban dolgoztatva eltöltött "no csináljunk úgy, mintha csinálnánk valamit" stílusú "lazák", valamint ezek számtalan variációja, rokona és ismerőse.

A feladat tehát

- Mindenekelőtt: megpróbálni közösséget formálni a fenti keverékből.

Mellesleg, s inkább a tábor után:

- Tanulni tanítani. Ez az ismeret ugyanis a legtöbb tananyagból kimarad. Persze mindenki hoz magával egy tanulási stílust, de az egyetem legtöbbször alapvetően mást követel, s ez kellően nagy megrázkódtatásokat okozhat.
- Vizsgázni tanítani. Természetesen, mint minden művészet, ez is elsősorban a tehetség függvénye, de néhány alapelv bemagoltatásával a legkutyautóbbek helyzete is lényegesen megkönnyíthető.
- Eligazítás az egyetem berkeiben. Mi hol van, ki hol található, kinek a kutyája melyik csontot szereti. Az egyetemi bürokrácia útjai nehezen kifürkészhetők, de a megszerzett tudás átadható és rengeteget segíthet.
- Élni tanítani (kellően nagyképpen hangzik). Sokunk szerint az egyetem nem egyszerűen egy hely, ahol agytágításban részesülünk, sokkal inkább egy életforma. Ez a hat év nem felkészülés az életre, a majdani szebb időkre (melyek létezése amúgy is erősen bizonytalan), hanem maga az élet. Az egyetemi lét számtalan lehetőséget ad, lehet itt sportolni, mulatozni, önképezni, barátkozni, szerelmek és gyermekek születnek. Bármilyen kötöttnek és merevnek tűnik is az első néhány hét után, legközelebb valószínűleg nyugdíjasként vagy munkanélküliként leszünk ilyen szabadok. Meg kell tanulni élni a lehetőségekkel.

Hogy is megy ez?: A mázlista, akit felvettek, a hihetetlen hírt megvívó borítékban rögtön kap két életjelt az Instruktorcsoporttól is. Az első egy meghívó a Gólyatáborba, annak helyével és idejével. Stílusa a másik irománnyal együtt meglehetősen elűt a többi hivatalos iratétól (sokkal inkább emlékeztet erre a bekezdésre).

A második egy Gólyahír című füzetke, mely az Instruktorok által összeírt számos hasznos és közérdekű információt tartalmaz viccek, tanmesék és némi öntömjénezés közé rejtve.

Ideális esetben a gólya válaszol.

Eddigre az IÖCS már megkapta a gólyák csoportokba sorolt listáját. A tábor szervezésével megbízott vezetőségi tag kijelöl minden betű számára egy betűfőnököt, aki a többi instruktorból 9 - 12 fős gárdát válogat össze maga mellé. Kikötés, hogy legyen minimum három friss Instruktor is a csapatban, akik így lehetőséget kapnak a gólyák testközelből való tanulmányozására, illetve a legfrissebb információkkal rendelkeznek az első évről.

A gólyák válaszleveleit már ez a gárda kapja.

E válaszok meglehetősen változatosak - a géppel írt hivatalos okirattól az általunk küldött meghívó hátára firkantott "jövök"-ig.

Az Instruktorkok mindenkinek lehetőleg kézzel írott választ küldenek, melyben bemutatkoznak, további információkat cseppentenek el, s a Gólyatábort, mint a földi Kánaánt festik le.

Amennyiben ez a szakasz közmegegyezéssel zárul, a felek találkoznak a megbeszélte időben a kijelölt pályaudvaron, s ezzel kezdetét veszi a

Tábor. A tábor tulajdonképpen az instruktorki lét célja és értelme. Itt végzi el munkája nagyját, s itt alapozza meg - vagy teszi lehetetlenné - későbbi feladatai teljesítését. A tábor ötnapos, immáron hosszabb ideje a volt tatai úttörőtáborban kerül megrendezésre.

Programjaiból néhány, nagyjából időrendben:

- A társulat a már Tatán tartózkodó előkészítő Instruktorkok kivételével vonaton érkezik, gyalog a táborba vonul - közben valahol túlesik a fogadóceremónián.
- Aszfaltrajzverseny a csoportok között.
- Vacsora helyett hidegtál készítő verseny hozott anyagból. Néhány csoportnál a művek elfogyasztásakor tilos táplálékot saját kezünkkel saját szánkba juttatni, azaz a banda párokra bomlik és egymást eteti. Aki kimarad, éhen marad (vagy csal).
- Sötétedéskor séta a tatai várba, ott kollektív gólyaavatás, eskütétel - mely minimális mértékben korrelál a hippokratészi esküvel -; tűzijáték, pezsgőbontás, majd fáklyás menet vissza a táborba.
- Hajnalig DISCO, mulatozás.
- A további napokon elszórva, étkezésekkel megszakítva: reggeli tornák, ismerkedés meghívott tanárokkal és professzorokkal, sportvetélkedők (csapatsportok: kosár, foci, röplabda) egyéb eszement vetélkedők karok és betűk között, koncertek, egy éjszakai akadályverseny, az utolsó napon pedig regenerálódás, búcsú, hazautazás.

A tábor egész ideje alatt non-stop üzemel tehát, illetve söröző zenével, ezekért a betűkhöz nem került instruktorkok felelősek. A programok többsége kötelező, azaz minden betűfőnök köteles csoportját odaterelni és lelkesíteni; néhány fakultatív, üresjárat gyakorlatilag nincs. Így néz ki a nagyüzem.

Testközelből: Az Instruktork feladatát többek között az teszi nehezzé, hogy a gólya az ő személyében találkozik először olyan fölérendelttel, aki nemhogy nem idősebb, de olykor évekkel fiatalabb nála. Az Instruktork lépéselőnye mindössze abból származik, hogy pár évvel korábban felvettként eladhatja magát, mint "nagy egyetemista", "az igazság és tudás abszolút forrása". Ebből kell megteremtenie azt a tekintélyt, mely ahhoz szükséges, hogy szavára majdan két órányi alvás után a gólyák serkenjenek fel, induljanak hadba, s hajtsanak végre lehetetlen feladatokat.

Ugyanakkor Instruktork és gólya ilyen minőségű kapcsolatának körülbelül félig évig kellene tartania, legkésőbb az első vizsgaidőszak végére nagyjából egyenrangúvá válnak a felek, s a kapcsolat vagy barátságként, vagy gyakrabban sehogy sem folytatódik.

Szükséges tehát:

- magabiztosság, de legalábbis a látszata a kezdettől az utolsó pillanatig. A jó Instruktor “ura a helyzetnek”, “tudja, mit csinál”.
- nyugalom. A gólyák számára rengeteg idegen között, egy jókora felfordulásban ő a biztos pont. Az ő arcát ismeri kezdettől, róla hiheti, hogy figyel rá. Az Instruktor nyugalma így a kapcsolat egyik alapja. Ehhez pedig kell
- igen jó állóképesség. Átlagos Instruktor ugyanis a tábor öt napja alatt naponta 2 - 3 órát alszik, a köztes időben ló - fut, beszél, figyel.
- pókerarc: A tábor szervezői, avagy más Instruktorok által elkövetettszarvas hibákat magától értetődőként kell elfogadtatnia és az Instruktorok közötti belvillongások semmi módon nem jelenhetnek meg a gólyák előtt.
- nyitottság és önuralom. Instruktor nem haragudhat gólyára, esetleges ellenszenvét nem mutathatja ki, nem közösiíthet ki és nem zavarhat haza senkit. Minden gólyát olyannak kell elfogadnia, amilyen. Ha valakit valamiért mégis muszáj visszafogni, nevelni, csak minimális mértékben, nagyon óvatosan élhet a megszégyenítés eszközeivel, például kinevetetéssel; hacsak lehet, másként kell irányítani. Az esetleges összezördüléseket, sértődéseket, megbántottságot minél gyorsabban el kell simítani.
- őszinteség. Az Instruktor őszinte reakciókat szeretne kiváltani, tehát - amennyire a korábbi megkötések engedik - őszintének kell lennie. Tényleg legyen derűs, nyitott, kíváncsi.
- kíváncsiság. Őszintén érdeklődni kell a gólya iránt. Azt szeretnénk, ha szabadon megnyílna nekünk és a többieknek, s ehhez megfelelően nyitott, elfogadó légkört kell teremteni.
- empátia. A jó Instruktor egyik legfontosabb kelléke egy kiválóan működő, élesre állított antennarendszer. Érezni kell, kitől, mit és mikor lehet kérdezni, illetve kérni. Noha általános szabályként bárki egyedül gubbasztót mindig visszarángatunk a többiek közé, meg kell érezni a szabály alóli kivételeket, mikor jobb az illetőt néhány órára békén hagyni, elengedni. Egyenként meg kell ismerni a gólyák toleranciaküszöbét, különös tekintettel a félénkekre, érzékenyekre, visszahúzódókra. Hacsak lehet, még e küszöb elérése előtt közbe kell avatkozni - például egy éjszakai akadályversenyen az első kétségbeesett pillantás elkapásakor fel kell menteni az illetőt a számára túlzott feladatokról - anélkül, hogy túlféltenénk, túl sok mindentől visszatartanánk. A küszöb olykor a tábor alatt hatalmasakat változik. Ez szerencsés esetben egybeesik az instruktor fáradásával, az utolsó napokon valóban kevesebbet kell koncentráltan figyelni, ideális esetben egyes gólyák ilyenkor már kiválóan helyettesítenek.

Sajnos igen ritka, hogy mindezen kiváló tulajdonságok egyetlen Instruktornak nevezett félistenben együtt vannak jelen, így mindezek jelenlétéről a betűfőnöknek kell gondoskodnia csapata összeválogatásakor. Az instruktorság csapatmunka, így a fentiek kiegészülnek

- együttműködőkészséggel. Egy jó csapatban sok minden van együtt. Van itt:

domináns hím. Ő képes hatni a betű nagyhangú, bulizós részére, velük tart, elfogadja a kihívásokat, magabiztos, hangos, kezdeti előnyéből “falkavezérséget” kovácsol, s ezt felhasználva képes a kellő időben visszatéríteni a fenti társulatot a betűhöz, elérni, hogy - ha lehet lelkesen - részt vegyenek a közös programokban (egy-egy feladatokat direkt a társaság “testére” szabottak). Ily módon ő a betűt összetartó egyik kapocs. Gyakran az ő feladata a toleranciahatárok megkeresése és folyamatos tágítása is. Közvetlen, kezdetől személyes terekbe hatol, igyekszik egy szabados, megengedő légkört megteremteni. Ez kiváló empátiás készséget vagy egy olyan másik Instruktort követel, aki mellette állva visszafogja, valahányszor túlfutna a célon. Képes kell legyen, ha kell, visszakozni, kiengesztelni. Olykor neki jut az apaszerep is. Mellé húzódnak a félénk, ijedős kisfiúk és kislányok.

nyugodt, kiegyensúlyozott, családszervező anya. Mindig derűs, mosolygós, mindenkit szeret. Türelme végtelen, nyugalma kikezdhetetlen. Bárkit, bármikor képes meghallgatni, bekötözi a levert térdeket, vigaszt nyújt, megvédi a háta mögé rejtetteket. Rezzentelen arccal fogadja, ha a csapat borissza rossz szelleme félénken megközelíti, majd legbensőbb félelmeiről mesél. (Mint minden Instruktor) megbízható és titoktartó, véletlenül sem él vissza senki bizalmával, senkit sem bánt, szigorúan a határokon belül marad, semmilyen kapcsolatot nem tesz próbára. A biztos pont.

A fenti szerepeken az Instruktorok megoszthatnak, illetve egyszerre többen is játszhatják ugyanazt a szerepet, de vetélkedniük szigorúan tilos. A többiek, elsősorban az ifjabbak a csaknem egyenrangú, bennfentes, tájékozott társak, haverok szerepét alakítják, akikkel jó jónban lenni, eközben persze együttműködnek az irányítókkal.

Egy kevésbé összeszokott, frissen összeállt Instruktorcsoport sokszor már hetekkel korábban megkezdheti a felkészülést, elosztják a szerepeket, gyakorlatilag csoportonként “kiosztják” a gólyákat. Olykor szinte percre lebontott ütemtervet készítenek: mikor mit csinálnak, melyik játékot ki vezeti, miről ki beszél.

Rutinosabbak, összeszokottabbak inkább megengednek maguknak rögtönzéseket, helyzethez igazításokat.

Az előkészületekhez tartozik a csoport identitását jelző, a betűjelre utaló jelvények elkészítése, kiosztása (pl. “D” betűhöz bőrszíjon lógó dió, dugó, stb.) A névtanulás, ismerkedés már a gyülekezésnél, a pályaudvaron megkezdődik. Egyes csapatok a kollektív avatás után külön avatást szerveznek a betűjüknek. Az egy betűbe tartozók együtt vesznek részt a közös programokon, együtt mennek végig az akadályversenyen, a csapatsportokban lehetőleg minél többen játszanak, az éppen nem játszóknak szurkolni kötelesek.

A feladatok, játékok gyakran “szivatósak”, kissé kínosak, meghökkentőek. Mindezek alapja az - az amerikai tengerészgyalogság kiképzésénél már bevált - alapelv, hogy egy csapatot leginkább a közös megpróbáltatások, a borzalmak együttes kiállása kovácsol közösséggé. Emellett a gólyák a különféle bizarr szituációkban mutatott viselkedésből

oly oldalairól ismerhetik meg egymást, melyek egyébként az iskolapad több éves együttes koptatása során is rejtve maradnak. Az Instruktor persze nem tökéletes kiképző őrmester, de mindenütt ott van, buzdít, bátorít, példát mutat, esetleg jelentkező hiányában kilökdösi a szerinte a feladatra képeseket. A közös programok szüneteiben, illetve utánuk a gólyák szélnek ereszthetők - ez ritka és ellenjavalt - vagy lehet nekik betűnként, csoportonként csopi-fogit - csoportos foglalkozást - tartani.

Ide a nagy Instruktorcsoporton belüli különböző "iskolák" mást-mást javasolnak. A közös pont: a gólyákat mindenki túréshatáruk legvégéig ébren tartja. Ez azon ősi instruktormegfigyelésen alapul, hogy a végsőig hajszolt, ájuldozó gólya egy holtponzt túlhaladása után ismét maximálisan terhelhető, míg gátlásai, félnksége a fáradtsággal és sötétséggel fordítottan arányosak. Egyesek "csak" beszélgetnek, mások kollektívan söröznek vagy táncolni mennek - bármiből kimaradni veszélyes és tilos.

Az az "iskola", melyhez jómagam is tartozom a "Játékosok" néven közismert. Mi - nomen est omen - elsősorban játszani szoktunk. Itt is a fokozatosság elve érvényesül: az ügyességi, mozgásos, illetve pusztán figyelmet követelő játékoktól a testi kontaktust vagy őszinteséget, megnyílást kívánókon keresztül jutunk el olykor - ha sikerül - a bizalomjátékokig.

Utóbbiak vezetésének már igen szigorú szabályai vannak. Ezeket már csak a szűkebb csoportban, max. 10 - 12 fővel játszuk. Általában két, a csoportot már jól ismerő instruktor van jelen, egy nagyon összeszokott, egymást jól ismerő páros. Egyikük vezeti a játékot, a másik részt vesz benne, s közben finoman segíti a játékvezetőt, például kézjelekkel és főleg szemkontaktussal hívja fel a figyelmét a külön odafigyelést kívánókra. Ők ketten soha nem különbözhetnek össze, folyamatosan kell figyelniük és kimutatniuk nem múló lelkesedésüket a játék iránt, ha ezredszer csinálják is.

Olykor, ritkán, egy-egy véletlenül összesorsolt, öt nap alatt összekovácsolódtott, egymásra hangolt, kifárasztott kis csapattal hihetetlen dolgokat lehet elérni.

A játékok, énekek mellett az Instruktor egy-egy tábor alatt máskor hónapokra elegendő mennyiséget beszélget.

Aki visszahúzódik, ahhoz ő megy oda, kipuhatolja, mit szeret, mitől fél, hol lehet majd bevonni és mibe. Néhányan, nem is túlságosan ritkán, meghökkentően bensőséges vallomásokat hallgatnak végig, s képesek kell legyenek ezeket természetes módon lereagálni, olykor hasonlókkal viszonzni.

Meg kell próbálni a gólyák közül kiválogatni, kinevelni azokat, akik majdan átveszik az Instruktorok szerepét, a csoport összetartói és vezetői lesznek. Részben rájuk hárul, részben az Instruktorokra marad annak a problémának a kezelése, amit a táborba el nem jött gólyák jelentenek. Ők jelentős hátránnyal indulnak, belecsöppenne egy jórészt kialakult közösségbe; így bevonásuk, "felzárkóztatásuk" külön odafigyelést, illetve további programokat igényel. Így az Instruktorok szervezik a Gólyabált s az első kirándulásokat, házibulikat, sörözéseket is. Ideális esetben az életrehívott közösség önállóvá válik, a köldökzsinór megnyúlik és elszakad.

S természetesen egyes gólyákból a bebábozódást követően instruktorok lesznek. Az átalakulás tökéletességéről az instruktorképzés és tábor gondoskodik, melyek során a jelöltek az idősebbek irányításával gyakorlatilag a fentebb sorolt készségeket sajátítják el.

A fent leírtakkal csak az a gond, hogy az ideális feltételeket jelenítik meg egy tökéletes világban. A valóság persze nem ilyen mesés. Mégis, a sok évből egy - két szinte tökéletes mindenkinek jut, s az IÖCS, mint közösség mellett, jutalomként az ember olykor megtarthat egy - egy életreszóló barátot, barátnőt is.

Lisznyai Sándor⁸

TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK ÉS PROBLÉMÁK - NÉHÁNY MEGOLDÁSI KÍSÉRLET

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület (FETA) 1995 októberében alakult, tagjai olyan diákok és tanárok, akik a pszichológiai tanácsadás mint általános és az egyetemi szervezetekbe integráltan illeszkedő rendszer létrehozásában elkötelezettek. Magyarországon, sok más Kelet-Európai országhoz hasonlóan, nem jöttek létre tanácsadó szolgáltatások az egyetemeken egészen a legutóbbi időkig. Azonban a társadalmi változások és az ezek nyomán a diákokra nehezedő terhek növekedésével elkerülhetetlenül szükségessé vált ilyen funkciójú szervezetek létrehozása. Az utóbbi tíz évben az alábbi egyetemeken alakultak meg ilyen szervezetek: ELTE BTK, SOTE, DATE. Más keretek között, az egész egyetemi városra kiterjedő, de hasonló funkciót tölt be a szegedi Diákcentrum.

A problémák közül, amelyek ezen szervezetek tevékenységét kísérik, az első helyet a finanszírozás gondjai foglalják el. Ezek a szervezetek gyakran szegényes támogatással, sokszor önkéntes alapon működnek, gyakran az egyetemeken oktató szakemberek vállalják a tanácsadói munkát is, külön ellenszolgáltatás nélkül. Erre is megoldást jelent a finanszírozás pályázati módja.

Az első lehetőség az új tevékenységek tesztelésére a Phare Democracy mikroprojectek elnyerésével került sor 1996-ban. Ebben a projektben résztvevő intézmények a FETA-tag egyetemek és főiskolák voltak: az ELTE BTK Pszichológiai Diáktanácsadója, SOTE, BME, a Kodolányi János Főiskola Székesfehérvárról, a Szegedi Universitas Diákcentrum, a KLTE Debrecenből.

A célcsoportokat azok a hallgatók alkotják, akik:

- az egyetemen tanulnak és hamarosan befejezni készülnek tanulmányaikat;
- az egyetemről tanulmányi problémák miatt kikerült diákok;
- diákok, akik munkát vállalnak egyetemi tanulmányaik mellett.

A szegedi programokat az Universitas Diákcentrum, a többi programot a FETA koordinálta.

Az alábbi programokat hirdettük meg:

1. Információs tanácsadás

1.1. A munkapiacra belüli tájékozódást segítő tevékenységek; kooperáció a munkaügyi központokkal, információs tanácsadás a munkaügyi törvényekről egyéni tanácsadás keretében.

1.2. Egy tágabb közönség számára is elérhető programok szervezése (job fairs, Álláskereső Nyílt Napok).Tájékoztatás a munkavállalás alapvető feltételeiről, a felsőoktatási intézmények ezzel kapcsolatos szolgáltatásairól.

2 Egyéni és csoportos tanácsadás a munkaerőpiaci beilleszkedés segítésére, a munkahelykeresés, a munkában való boldogulás készségeinek megismertetésére.

2.1. Személyes hatékonyság fejlesztése.

2.2. Csoportos tanácsadás a diákok karrierépítő és beilleszkedési törekvéseinek segítésére. A képzések hagyományos formáit gyakran segítik modern, számítógépes szolgáltatások (Choices).

A hallgatók szükségletei egy változó társadalomban - előtanulmány

Egy, a hallgatók általános közérzetével és társas kapcsolataival foglalkozó tanulmány keretében próbáltuk meg feltérképezni a pszichológiai tanácsadás lehetséges szerepeit. Az eredményekről pár szóban:

A BME hallgatói számára az első vizsgaidőszak volt problematikus. Ebben az intézményben a tanácsadó mentálhigiénés és karriertanácsadó funkciói mellett a segítségnyújtás preventív aspektusaira irányították a figyelmet.

Nem volt számottevő hatással a diákok lelki egészségére a szociökönómiai státusz; tekintet nélkül a szülők képzettségének szintjére, az állandó lakhelyre, a középiskolai eredményekre és a baráti kapcsolatokra, a diákok felkészületlennek tűnnek az új

feladatokra és elvárásokra, amelyek a felsőoktatási intézményekben várják őket. A diákok általános közérzetének, lelki egészségének alakulásának vizsgálata fontos volt a már említett felsőoktatási változások miatt, amelyek adott esetben sok lehetséges negatív hatással járhatnak a diákok életvezetésére: a tanulócsoport-rendszer szétesése, a tanulmányok lefolytatásának individualizált módja hipotézisünk szerint a magányosság egyik oka lehet: a referenciacsoport hiánya okozhatja a diákok problémájának tetemes részét.

Hagyományosabb társadalmakban a szeparációs-individuációs folyamatot segítik az átmenet rítusai, amelyek egyik jól körülírt szerepből a másikba vezetnek át, és így nem kap olyan nagy szerepet az egyéni útkeresés. A mai egyetemeken az elidegenedés ezzel szemben gyakori jelenség; az egyetemi képzés gyakran csak a tudás megszerzésének lehetőségét biztosítja, és kevés figyelmet fordítanak a diákra mint 'társas lényre'. Az alábbi arányban találták magukat magányosnak a hallgatók tanulmányaik első szakaszában:

ELTE	78%
SOTE	66%
BME	64%
Kodolányi János Főiskola	57%
JATE	87%

Az előzetes eredmények is arra utalnak, hogy az egyetem struktúrája, a formális tanulócsoportok megléte vagy hiánya befolyásolja a beilleszkedést és a közérzet alakulását.

Az információk terjesztése az új lehetőségekről és a visszajelzések összegyűjtése

Fontos volt, hogy a megrendezésre kerülő rendezvényekről mind az egyetemisták, mind a lehetséges résztvevők (pl. a potenciális munkaadók) időben értesüljenek. A tájékoztatás rendszerének alapja az egyetem (az ELTE és más egyetemek) már meglévő információs hálózata volt. E rendszerek fejlettsége természetesen intézményenként változik (például nem mindenhol férhető hozzá széles körben az elektronikus hálózat), ezért ahhoz, hogy minden lehetséges résztvevőhöz eljuttassuk az ismertetőt az olyan lehetőségekről, mint az álláskereső nyílt napok, ingyenes tréninglehetőségek stb., egy komplex stratégiát kellett kidolgoznunk. Ez a stratégia egyfajta elegye volt a megszokott hirdetési módszereknek, úgymint poszterek a falakon, szórólapok stb., valamint személyes kommunikáció az egyetemi társas kapcsolatokat kihasználva.

A visszajelzések

Minden résztvevőt vagy vendéget, akik jelen voltak az "Álláskereső Nyílt Napok"-on, felkértük hogy töltsenek ki egy kérdőívet arról, hogyan látják a rendezvényt, illetve

milyen problémákat látnak, milyen javaslatokat tennének a rendezvény hatáskörének javítása érdekében. Ebben a kérdőívben szerepeltek az alábbi kérdések.

Természetesen ennél direktebb visszajelzéseket is kaphattunk a Phare által szponzorált tevékenységekről. Azok a kliensek, akiknek a Phare szolgáltatások keretében kaptak segítséget, közvetlen a folyamat hatásáról adhattak visszajelzéseket.

Milyen célból látogatta meg az Álláskereső Nyílt Napokat?

/Körülbelül 150 feldolgozott válaszból/

* Posztgraduális tanulmányokról szeretett volna információkat gyűjteni	18%
* Valamilyen jó lehetőség után kutatott - de nem sok elképzelése volt arról, mit keres	17%
* Tudatos karriertervezés	28%
* Véletlenszerűen - csak erre járt és beugrott	12%
*Valami más, azaz nyári munka keresése	6%
mellékállás keresése	4%
külföldi ösztöndíj-lehetőségek	1%
kutatás	7%
más	

Honnan halott az Álláskereső Nyílt Napokról?

/Körülbelül 100 feldolgozott válasz/.

*Újsághirdetésből	1%
* Plakátokról	72%
* Barátoktól, ismerősektől.	14%
*Hirdeteshordozók, szalvéták, stb.	3%
* Más, azaz	
felhívásokból,	3%
az addigi résztvevőktől	4%
más.	3%

Ahogy az a fenti adatokból látható, az információterjedés domináns útja a hagyományos terjesztés (plakátok), illetve a személyes kommunikáció. A modern technikai eszközök nem jelennek meg a lehetőségek között. A modern technikai eszközök terjesztését, könnyebb elérhetőségének kidolgozása is része a Phare projectnek.

Vajda Zsuzsa⁹

Beszámoló az AIEVG 1997. évi konferenciájáról

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

A bukaresti Neveléstudományi Intézettel együttműködve 1997. szeptember 22-24. között Brassóban került megrendezésre az AIEVG (International Association for Educational and Vocational Guidance) négyévente sorra kerülő nemzetközi konferenciája.

A konferencia témája a karrier-tanácsadás, a probléma sűrített megfogalmazása már maga a konferencia címe CAREER: CHANCE OR PLANING (Karrier: lehetőség vagy tervezhetőség).

A bevezető előadásokban és a munkacsoportokban is megfogalmazódott, hogy a pálya megválasztása nem lehet a véletlen műve, hanem a nevelés részeként az iskolákra, a pályákra és a munkapiacra vonatkozó információk alapján előkészített döntés.

A pályatanácsadó munkáját általában olyan társadalmi szolgálatként definiálják, ami arra hivatott, hogy a diák iskolai követelményekhez való adaptációját segítse és a későbbiekben hozzájáruljon a társadalmi elvárásokhoz való alkalmazkodáshoz, valamint a személyes fejlődéshez és megelégedettséghez. Ez a tevékenység nem szűkül le az iskolákra és munkahelyekre vonatkozó információk ismertetésére, hanem egy komplex pszichológiai szolgáltatás részeként a személyes egyensúly megszerzését és a társadalmi beilleszkedést segíti.

A mai diákoknak már arra kell készülniük, hogy nem fogják életük végéig most megtanult szakmájukat gyakorolni és ez nem a specialisták "végét", hanem a legjobban alkalmazkodók "invázióját" jelenti. Ez az új helyzet nemcsak a most még diákokat érinti, hisz a munkaerőpiac világszerte egyre inkább a mobilis, magas adaptív technikákkal rendelkező munkaerőt keresi.

Gysbers , N.C. - a konferencia egyik plenáris előadója - szerint a magas szintű tanácsadást korosztálytól és körülményektől függetlenül minden individuom számára elérhetővé kell tenni, és ennek optimális elkezdési időpontját a korai iskolai évekre teszi. Szerinte a lifelong (az egész élet során szükséges) pályafejlesztés megalapozását már ekkor szükséges elkezdni.

Megközelítésében a munka-pálya az életpálya részeként vizsgálható és mindig fejlődésében. Az életpálya fejlődés (life career development) a személy élete során a szerepek, helyek és események integrálásán keresztül valósul meg. A definícióban az élet szó arra utal, hogy az emberi fejlődésnek ez a megközelítése a teljes személyre irányul - az emberi pályára. A pálya azt a sok és változatos szerepet foglalja magába amit az individuomok bírnak (egyetemista, munkás, fogyasztó, állampolgár, szülő); a helyeket, ahol a személyek otthon vannak (otthon, iskola, közösség); és az események, amelyek előfordulnak az életükben (munkába állás, házasság, válás, nyugdíjba vonulás). Ebben a megközelítésben a pálya nem a foglalkozás szinonimája. A fejlődés szó a változás folyamatosságának kiemelését szolgálja. Célja, hogy az individuomok kompetensekké váljanak az itt és most helyzetek kezelésében, és azok növekedésüket és fejlődésüket szolgálják.

A tanácsadás tartalmaként eltérő témákat jelölnek ki a szakemberek: Gysbers és Henderson (1994) három tartományt jelöl meg, melyek lényegesek az életpálya fejlődésben:

1. Önismeret és kommunikációs készségek (Interpersonal Skills)

Ebben a tartományban a hangsúly a diákok önismeretére és önfogadására, mások megismerésére és elfogadására, valamint kommunikációs készségeik fejlesztésére helyeződik.

2. Életszerepek, helyszínek és események

Az életszerepek, helyek és események összefüggéseire és kölcsönhatására fókuszál, amelyekben a hallgatók vannak, vagy amelyek várhatóak életútjuk során. Felismerve életük sokféle dimenzióját, megértve a reciprocitásokat, különböző életstílus minták kialakítása válhat így lehetővé.

3. Életpálya tervezés

Segíti a hallgatókat a döntéshozás és tervezés fontosságának és elkerülhetetlenségének, valamint az életpálya tervezés szükségességének felismerésében.

A karrier-tanácsadás célja olyan alapvető készségek megtanítása, amelyek segítségével az individuomok befolyásolni tudják sorsuk alakulását és megerősödött önbizalommal mozognak folyamatosan változó környezetükben.

A latin "carraria" eredeti jelentése út, melyen valaki vagy valami közlekedik. A tanácsadó számos utazó útját keresztezi és kíséri el az út egy részén. Meg kell tanítanunk őket térképet olvasni, iránytűt és sétatálcát használni. Elkísérjük őket egy egyértelmű útkereszteződéshez, ahol eldöntik merre fordulnak, figyelmeztetjük őket az út általunk ismert örömeire és veszélyeire. És jó utat kívánva elbúcsúzunk.

A döntés előkészítésének egy eddig alig számoltartott eleme a munka mint érték és ez mint az egyén értékrendszerének fontos eleme. Peter Plant dán etnográfiai kutatások eredményei kapcsán a munkáról mint társadalmi és kulturális értékről értékezik. Szerinte a munka mint érték döntő szerepet játszik a pályaválasztásban. Explicit módon ez a kérdés a tanácsadás folyamatában alig merül fel, tudatosítása lényeges, hisz mind a kliens, mind a tanácsadó a munkáról mint értékről való elképzelései erősen befolyásolják a pályaválasztás előkészítését, a döntést. Szerinte - ha nehezen is - az érték-sorok változtathatók, és ennek első lépése azok tudatosítása.

Persze a karriertanácsadás megvalósulásának formája az adott ország, gazdasági egység makrostrukturájának függvénye:

Az EU tagállamok speciális problémája ebben a témakörben az új földrajzi-gazdasági kontextus. Oktatási intézményeik még mindig inkább a mechanikusan visszaadott lexikális tudás mennyiségére helyezik a hangsúlyt. Az értékrendszerek, a szociális készségek, tág kontextusban független és kritikus gondolkodás, a lokális kultúra és történelem európai dimenziókban való szemlélete, több mint egy idegen nyelvnek az ismerete; a kreativitás és az imagináció fejlesztése a mai napig elhanyagolt. Az EU tagországokban a tágabb régióban való eligazodás elősegítését látnák szükségesnek.

Romániában, a konferencia színhelyén a probléma - a karrier tanácsadás szükségessége - már megfogalmazódott. Tartalmának és tevékenységi formáinak kidolgozása folyamatban van. A longitudinális elképzelésekhez viszonyítva az egyetemisták munkába állását segítő irodák tevékenysége (placement) krízis intervencióként is értelmezhető. Bukarestben és Kolozsvárt léteznek ilyen Tanácsadó Irodák (Advisory and Placement Centre Foundation). Rövid tanulmányutunk keretében a bukaresti iroda tevékenységét ismerhettük meg. A Manuela Brusalis vezette APC iroda 1994-ben kezdte működését a SOROS Alapítvány támogatásával, az első év után civil szervezetként folytatja működését. A főváros pályakezdő fiataljainak elhelyezkedését segítik munkaközvetítéssel, rövid tréningek keretében az első interjúra, önéletrajzírásra, jogi érdekvédelemre készítik fel a hozzájuk forduló fiatalokat. Nem a pályaválasztás/pályaváltás előkészítését, hanem a választott pályára való lépést készítik elő, és követik az első félévben, szükség esetén jogi képviselőt is biztosítva.

Bíró Edit¹⁰

**Beszámoló a Felsőoktatási Tanácsadó Egyesület (FETA) az ELTE BTK-
án a PHARE támogatásával 1997. május 12-13. Megrendezett
Munkavállalást Segítő Nyílt Napok rendezvényéről**

[Ugrás a tartalomjegyzékre](#)

Hely : 1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19-21. ELTE BTK A épülete fsz. 35-ös terem

A rendezvény célja volt, hogy az ELTE BTK hallgatóinak kapcsolatteremtési lehetőséget kínáljunk az országos intézmények tapasztalt szakembereivel való találkozással; hogy azoknak kérdéseket tehessenek fel - tevékenységükről, munkájukról -, továbbá segítséget kapjanak munkavállalásukhoz, elhelyezkedésükhöz. Megismerhessék hallgatónk azokat az intézményeket, civil szervezeteket, amelyek szakmai továbbtanulásukhoz (belföldi, külföldi) és karrierépítésükhöz segítséget nyújthatnak.

A hallgatók rendezvényünkről az ELTE hirdetőtábláin elhelyezett plakátokból, az indexükben elhelyezett szórólapokból, internet hálózati leveleinkből, valamint Ferch Magda főszerkesztőnek a Magyar Nemzetben megjelent tájékoztatójából vehettek tudomást. Az ELTE BTK Diáktanácsadó Központ és a Kortárs Segítő Csoport munkatársainak köszönhető a nagyon gyors és hatékony hírterjesztés.

A rendezvény programja

A rendezvényt 1997. május 12-én 11 órai kezdettel Dr. Torzsa Éva, az ELTE BTK Dékáni Titkárság vezetője nyitotta meg.

A rendezvény mindkét napjának állandó programja volt a karrierépítési, munkavállalási, munkaügyi tanácsadás; valamint készségfejlesztést célzó foglalkozások, amelyek a munkaerőpiacra való belépés eredményességét növelik. Ebben részt vettek:

- az ELTE BTK Információs és Pályatervezési Tanácsadás, az ELTE BTK Kortárs Segítő Csoport, a Fővárosi Munkaügyi Központ Ifjúsági Iroda, a FIT (Foglalkozási Információs Tanácsadó), a 3V Stúdió Foglalkozás Kutató Bt., valamint a Közép-Európai Egyetem, a Competman Bt., a Fővárosi Közhasznú Foglalkoztatási Szolgálat, a MUFTI (Munkanélküli Fiatalok Irodája), az Országos Rendőrfőkapitányság, a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala, a Mind Diák Szövetkezet, a Jobb Kezek Szövetkezet, a Salamon Trade Kft., melyek a munkavállalásukhoz, elhelyezkedésükhöz és szakmai továbbtanulásukhoz is segítséget nyújtottak.

Május 12-én az érdeklődő hallgatók csoportos foglalkozáson vehettek részt, melynek keretében az Országos Módszertani Központ bemutatta a CHOICES pályatervezést segítő számítógépes programot.

13 órától az Amerikai Egyesült Államok Kultúrintézete igazgatója, Beatrice Camp fogadta az érdeklődőket.

Továbbá vendégeink voltak: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az MTA Régészeti Intézet, a Finn Köztársaság Nagykövetség Kultúrintézete és az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai.

A rendezvény második napján 11 órától 13 óráig fórumra hívtuk a hallgatókat, ahol a sajtó munkatársaival találkozhattak.

11 órától Menyhárt Kata pszichológus egyéni karrierépítési tanácsadását vehették igénybe az érdeklődők.

13 órától a Stulczer Kvartett hangversenyét, pályakezdő fiatal művészek előadását hallgathatták az érdeklődők.

13³⁰ órától további közös programon vehettek részt a hallgatók: "Nekünk már sikerült" címmel kerekasztal-beszélgetésre került sor fiatal pályakezdő bölcsész diplomásokkal. Ez idő alatt a program résztvevői a Prima Pék vendégszeretetét élvezhették.

14 órától Dr. Horváth István munkajogászt kérdezhatték a résztvevő hallgatók arról, hogy mik azok a jogi fortélyok, amikre a munkavállalásnál oda kell figyelni.

A nap vendégei voltak: az Olasz Köztársaság Nagykövetségének Kultúrintézete, a Budapesti Rendőrfőkapitányság, a Pest-Megyei Rendőrfőkapitányság, a Manpower Munkaerő-kölcsönző és Közvetítő Iroda, a Magyar Országos Levéltár, a Magic Management Vezetői és Vállalkozási Tanácsadó Kft., a VI. ker. Nevelési Tanácsadó munkatársai.

A rendezvényre meghívtuk, de azon nem tudtak részt venni a következő intézmények, vállalatok:

- Romo Trade Promotion Service, MOL Rt., Dr. Telkes József Vezetői Tanácsadó irodája, MATÁV Emberi Erőforrás Osztály, West Travel Utazási Iroda, Francia Intézet, Gethe Intézet, Nagy Britannia és Észak Írország Egyesült Királyság Nagykövetségének Kultúrintézete.

Ugyancsak nem jöttek el az alábbiak, de itt szükségesnek tartjuk kiemelni azokat az okokat, amelyek távolmaradásukat magyarázzák:

- Országos Határőrség, akik ezidőben munkavállalási stop alatt álltak, de későbbiekre vonatkozóan jelezték érdeklődésüket.

- Autizmus Alapítvány, IX. ker. Nevelési Tanácsadó, XII. ker. Nevelési Tanácsadó, Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó, Soros Alapítvány, akik a náluk fennálló munka-

halmozódásra hivatkoztak távolmaradásuk indokaként (egyébként részben ugyancsak munkavállalási felvételi stop alatt állnak).

- Körtvélyessy Klára újságíró, műfordító és az UNICEF Magyarországi Irodájának Vezetője, Dr. Rózsa József igen fontosnak tartották rendezvényünket, de úgy érezték, nem tudnak kedvező eligazítást nyújtani pályakezdő bölcsészeknek.

- Cseh Köztársaság Nagykövetségének Kultúrintézete és a Dán Királyság Nagykövetsége tájékoztató kiadványokat küldtek országuk továbbtanulási és kutatási lehetőségeiről, ezen felül további együttműködést ígértek.

Tapasztalataink

Két napos rendezvényünkön 700 látogató vett részt, de fölkeresték munkanélküli bölcsészek is.

A rendezvényünk tapasztalatáról tájékozódó kérdőívet (l. 2. mellékletet) több mint százan töltötték ki. Ebből megtudhattuk, hogy nem csak az ELTE BTK hallgatói vették igénybe rendezvényünket, hanem más felsőoktatási intézmények hallgatói és már végzett fiatal pályakezdő diplomások. A kérdőíveken megfogalmazott visszajelzések nagyon kedvezőek. Két jellemző példa: a rendezvény után egy hallgató azonnal jelezte, hogy segítségünkkel számára nagyon kedvező állást talált. Egy másik fiatal humándiplomás nő (egy éve munkanélküli) rendezvényünknek köszönhetően a Fővárosi Közhasznú Foglalkoztatás Szolgálat segítségével szakmájában munkát talált.

A kérdőívek értékeléséből kiderült az is, hogy a hallgatók a multinacionális cégek jelenlétét hiányolták, korábbi időpontot megfelelőbbnek tartottak volna, mert szerintük az utolsó oktatási héten nagyon sokan nem tudnak részt venni.

Tanulságok a jövőre vonatkozóan:

- a szervezést a tanév első félévében el kell kezdeni, azért hogy

- az intézményeknek, vállalatoknak elegendő idő álljon rendelkezésükre felkészülésükre, a költségek megtervezését is beleértve;

- a rendezvényhez kapcsolódóan kiadványt tudjunk szerkeszteni amely tartalmazza a megjelenő cégek, intézmények bemutatkozását és állásajánlataikat; a hallgatók számára önéletrajz-mintát, és mindazokat az ötleteket, fortélyokat, amik az álláskeresésnél fontosak; továbbá tartalmazza azon intézmények névsorát, amelyekhez jogi, munkaügyi, pályatervezési tanácsadásért fordulhatnak.

-a meghívottak számát bővíteni kell a bölcsész hallgatók igényei szerint, ide értve a fent említett multinacionális vállalatokat is.

Adószakértőt is fel kell kérni részvételre azért, hogy a hallgatók segítséget kapjanak külföldi és belföldi munkavállalásnál és külföldi továbbtanulásnál adódó problémáik megoldásához.

A rendezvény során sok intézménnyel, külföldi képviselettel sikerült olyan értékes kapcsolatot teremtenünk, amely kapcsolatok a FETA számára a továbbiak során is rendkívül hasznosak lesznek.

Köszönettel tartozunk a Kortárs Segítő Csoportot képviselő Monostori Brigittának a sok hasznos ötletért és a folyamatos munkáért, Szögi Zoltánnak és Malik Raminak, Fehér Zsuzsának, Gyurkovits Zsuzsának, Mundy Péternek, Lukácsy Petrának, Vadász Eszternek, valamint Tóth Vera pszichológusnak, hogy megosztotta tapasztalatait a hallgatókkal, így a "Nekünk már sikerült" az egyik leghasznosabb, legérdekesebb programja lehetett rendezvényünknek.